

hláská

ročník XIX, 2008, č.1

Hmotová rekonstrukce hradu Roupov – konfrontace 3D modelu s ikonografickými prameny

Zlata Gersdorfová

Tento skromný příspěvek částečně vychází a navazuje na článek Petra Rožmberského Hrad Roupov ve starých popisech a vyobrazeních.¹⁾ Po přečtení tohoto článku se přímo nabízela myšlenka pokusit se o hmotovou rekonstrukci hradu Roupova, kdysi hrdého panského sídla, které vyjadřovalo vysoké ambice rodu Roupovců. Známy hrad Roupov (okr. Plzeň-jih) nemusíme dlouze představovat; v tomto příspěvku se detailněji zaměříme na ikonografické prameny, které nám dnes pomáhají zrekonstruovat podobu hradu.

Do dnešních dnů jsou nám známy pouze dva základní ikonografické prameny, podle nichž si můžeme udělat

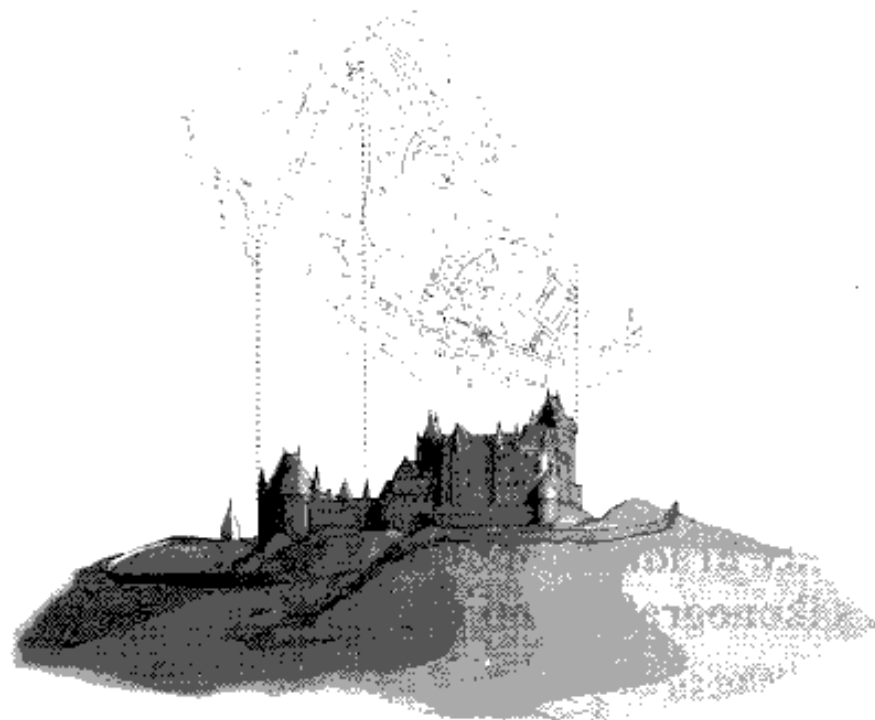
Hrad Roupov od jihovýchodu. J. H. Th. Koschisch: *Beschreibung des Würtschafts-Umbtriebes der Herrschaft Poritschen Croneberg und Ruppau*, 60. léta 18. stol., knižní malba, soukromá sbírka.

představu o vzhledu sídla Roupovských v jeho vrcholné fázi (počátek 17. století); jedná se o známou Willenbergovu vedutu z roku 1602, která zachycuje sídlo ze severozápadu, a dále je to malba v knize popisu červenopoříčského panství, která pochází z poloviny 18. století²⁾ a na rozdíl od Willenbergovy veduty volí pohled zcela opačný – od jihovýchodu. Je zajímavé, že obě vyobrazení se shodují značnou měrou v detailech, ačkoli je na první pohled zřejmé, že mladší malba z Willenberga očividně nevychází a obě vyobrazení si tak vzájemně dosvědčují svou věrohodnost.

Obě vyobrazení mají samozřejmě i další reprodukce. Malba již ve výše uvedeném popisu červenopoříčského panství z poloviny 18. století má tři kopie – v matrice všekovické fary,³⁾ dále vyobrazení „Ruppau 1700“ signované F. A. Heberem⁴⁾ a poslední, již poněkud volně se inspirující zmíněnou malbou, je pohled na Roupov „podle starého vyobrazení“ v Sedláčkových Hradech, signovaný V. Králem. Pokud srovnáme mezi sebou všechny tyto mutace, musíme se mírně pousmát; překreslováním bez znalosti původního originálu došlo k mnohým nepřesnostem, deformacím a samozřejmě i chybným interpretacím, jak uvedeme v dalších odstavcích.

Hrad Roupov od jihovýchodu; pokus o stejný pohled jako na obr. vlevo ve 3D prostředí (ideální stav hradu, poč. 17. stol.).

Zhmotněná Willenbergova veduta s uvedením prostorových vztahů (vztaženo z tachymetrického zaměření hradu A. Majera).

U Hebera se s největší pravděpodobností jedná o pouhé překreslení a upravení vyobrazení hradu z vřeskovické matriky a tak se zde objevily nepřesnosti – z lichoběžníkové nárožní dělostřelecké bašty udělal Heber okrouhlou, a rovněž hmotu jihozápadní části hradu si přikrášlil k obrazu svému, což samozřejmě platí i o ztvárnění střeš. Hradní kuchyni však přizpůsobil skutečnosti – dokreslil opěrná žebra dymníku černé kuchyně. Poněkud scetné je i datování obrázku do roku 1700.⁵⁷ Další zvláštností je, že na střechu břitu nárožní dělostřelecké bašty dokreslil F. A. Heber křížek, jako by se jednalo o sakrální stavbu. Spojitost se sakrální stavbou nabízí Sedláčkovy Hrady, které vyšly 50 let po Heberově popisu a vzniku sporného vyobrazení: „V dotčené památní knize popisuje se jako velké stavení, které prý bývalo kaplí husitskou“⁶¹ (památní knihou je míněn popis panství, viz pozn. 1), což by vysvětlovalo křížek na střeše. Z předchozího popisu budovy je jasné, že se nejedná o nic jiného, než o nárožní dělostřeleckou baštu, která, jak dnes víme, s kaplí neměla mnoho společného, a tudíž bychom zde mohli spatřovat zpětnou vazbu na Heberovo vyobrazení, které Sedláček určitě znal. Pokud však pozorněji studujeme Sedláčkův text, narazíme na jednu rozporuplnost; na „starém vyobrazení“ tento objekt identifikuje za komínem černé kuchyně, avšak tam bychom spíše očekávali věžové křídlo paláce, donjon, nebo jinou část zástavby vnitřního hradu.

Ve svém popise Sedláček též zmiňuje velkou okrouhlou věž, kterou však na vyobrazení ztotožnil s nárožní baštou („na starém vyobrazení spatřuje se vpravo od komína; není příliš vysoká a kryta jest sedlovou střechou“), zřejmě ovlivněn tím, že překreslováním tento objekt skutečně nabyl náznaku kulatého půdorysu, i když na původní malbě má jasně polygonální půdorys a stavba je vybavena, stejně jako ve skutečnosti, nárožním břitem. Pokud bychom byli důslední a srovnali vyobrazení s Willenbergem, zjistíme, že i ztvárnění podsebití je naprosto stejné, takže Sedláček zvolil pouze chybnou inter-

pretaci, kterou je nutno poopravit, aby nedošlo ještě k větším nejasnostem. Okrouhlou věž totiž na původním vyobrazení, ze kterého pozdější autoři čerpali, vůbec nenajdeme – v té době byla totiž zbořena a její zříceniny jsou naznačeny jako zbytek zdíva se dvěma klíčovými střílnami v levé části obrázku, které malba v matrice vřeskovické fary vůbec nezaznamenává a rovněž tak Heber si tohoto důležitého detailu nevšímá a ve svém překreslení jej opomíjí; tudíž zde vznikla v konečné fázi pouze prostá, zřícená zeď.

Z vyobrazení J. H. Th. Koschiche a jemu podobným bychom si jen těžko dokázali udělat představu o reálné podobě hradu. Mnoho nepřesností vzniklo jen díky řemeslnému provedení vyobrazení s minimem perspektivy. Vypovídací hodnotu mu samozřejmě upřít nelze, ale daleko známějším a

kvalitnějším je vyobrazení Jana Willenberga, který zachytil podobu hradu v roce 1602. Bez něj bychom dnes pouze tápali ve tmě, protože Koschichův obrázek je vzhledem ke způsobu vyobrazení sice zajímavý, leč v praxi těžko použitelný, nemluvě o pozdějších překresleních a jejich chybným interpretacím.

Willenberg nám nabízí pohled na hrad od severozápadu, který byl jeho uměleckému oku lahodnější a také daleko lépe vystihl honosnost hradu, protože této části se při přestavbách dostalo největší péče. Zatímco hrad je prokreslen s největší pečlivostí v detailech, městyš Roupov je proveden pouze ve schematickém náznaku, což dodává hradu na imponantnosti a monumentalitě. Nepopisujeme však pouze kvality tohoto ikonografického pramenu, ale věnujme se nyní jeho vypovídací hodnotě.

Pokud srovnáme pohled se zaměřením hradu, dispozice jednotlivých prvků budov plně odpovídá, takže po této stránce nemůžeme Willenbergově práci cokoli vytknout. Budeme si však všimnout hlavně detailů, které byly pro malíře samozřejmé, ale dnes pro nás mohou být ohromující výpovědí své doby.

Již bylo řečeno v úvodu této stati, že v mnoha detailech se obě dochovaná vyobrazení shodují. Jsou to hlavně ztvárnění ochozů či různé arkýře na střechách. U paty donjonu je u Willenberga vidět i jakási zídka – mohlo se jednat o parkán, ale o co se jednalo v případě téhož u everozápadního nárožní nového paláce, není jasné. Spojovací křídlo mezi zmíněnými objekty vypadá pouze jako prostá zeď s podsebitím; máme však v rukou nesporné důkazy o existenci této části paláce jako obývané budovy (svědkem nám je vyobrazený menší arkýř – pravděpodobně prevet, ve stejném patře se nacházel pravděpodobně sál se svěbytným řešením klenebních trav – práce dvorské huti Václava IV.⁷¹). Střecha je, vzhledem k použitému úhlu zobrazení, schována za hmotu nového paláce (viz simulace ve 3D prostředí).

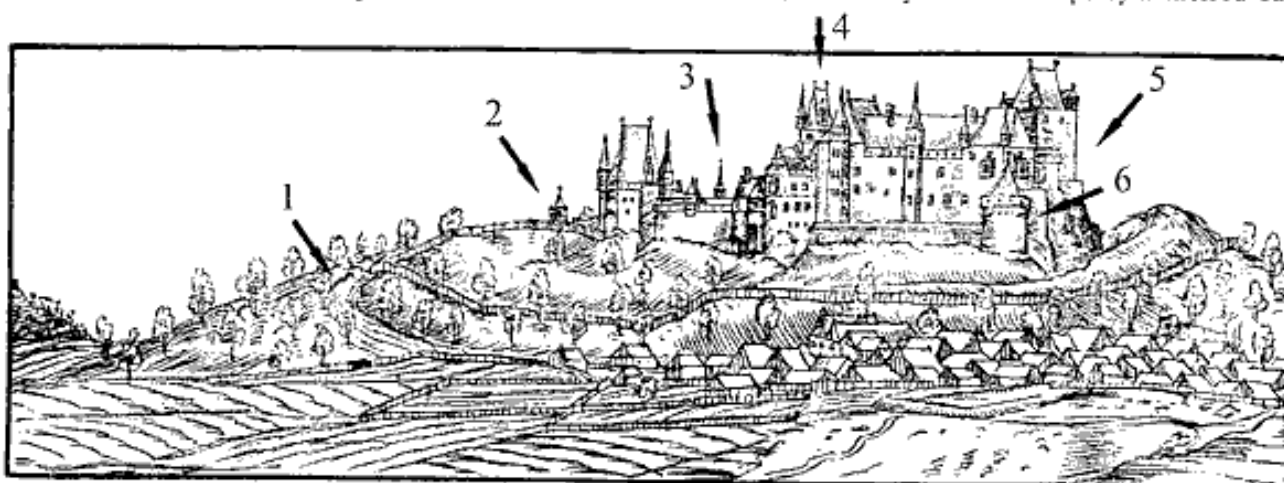
Sporná situace ohledně předsumutého opevnění; objekt č. 1 stojí na místě kaple sv. Anny, objekt č. 2 stojí na počátku dnešní odbočky ze silnice ke hradu (průběh silnice naznačuje šipka).

Na tomto místě by bylo dobré vyjádřit se k parkánu, který chrání severní stranu hradního jádra. Zatímco dnes jsou vidět zbytky zdí, lokaci bašty zachycené Willenbergem se do dnešních dnů nepodařilo s jistotou určit. Její poloha na severozápadním nároží paláce nebyla zvolena náhodou – její střelecký záběr musel pokrýt nejen severní stranu, ale i západní stranu jádra hradu. Je tedy na místě otázka, zda byla pouze půlkruhová, nebo její půdorys opisoval celý kruh.

K podobě paláce, domu s renesančními štíty, výpověď branky a dělostřelecké bašty nelze nic dodat, protože v tomto ohledu jsme odkázáni pouze na potvrzenou věrohodnost Willenbergových kreseb. Zastavíme se u malé věžičky, která vystupuje nad úroveň zdí předhradí. Neustále se diskutuje o tom, zda to je kaple Věch svatých, o jejímž vzhledu nemáme žádné zprávy, nebo zda se díváme na vrchol věže nad vstupní branou do hradního

areálu. Je možné vyslovit názor, že je to vrchol nárožní věže (bašty?) v opevnění předhradí nedaleko kulisové brány. Odpovídá tomu perspektivní ubíhání střech budov v čele předhradí a částečně to dokazuje i simulace ve 3D prostředí. O věžovou bránu se pravděpodobně nejednalo, ale ani tuto variantu vyloučit s určitostí nelze. Pokud by se jednalo o kapli (vystupující část věže vypadá opravdu spíše jako lucerna sakrální stavby), musela by dosahovat značné výše, o jejích rozměrech nemluví. Dnes není v předhradí po této stavbě ani stopy (pravděpodobně byla rozebrána na stavební materiál při výstavbě nedaleké sýpky).

Zastavme se ještě u předpolí hradu. Jak již bylo mnohokrát vyřčeno, na Willenbergově vyobrazení je zachycen věžový objekt, který někteří badatelé ztotožňují s předsumutým opevněním hradu, stojícím údajně původně na místě dnešní kaple sv. Anny³¹ a chránící přístupovou cestu ke hradu, která nebyla dostatečně pokryta střelbou bašt

Veduta Jana Willenberga (perokresba, 1602), vysvětlivky: 1 – cesta (dnešní silnice směrem na Vřeskovice), 2 – místo dnešní kaple sv. Anny; podle v tomto příspěvku vysloveného názoru věžový objekt, umožňující průchod vnějším okruhem opevnění a zároveň chránící příjezdovou komunikaci ke hradu, 3 – věž nad první vstupní branou (či kaple Věch svatých v předhradí?), 4 – vstupní křídlo; za ním je skryta černá kuchyně a okrouhlá věž v předhradí – proto se zde pohledově neuplatňují, 5 – nejstarší část hradu – donjon; u paty parkán (?), 6 – neznámý prvek opevnění.

z předhradí. Tuto informaci nabízí ostatně i sám Sedláček – „Zakladatelé hradu probrali návrší, na němž hrad stojí, tam, kde přes něj vede silnice k Vřeskovicům, a vybranou zemi navezli tam, kde stojí kaple sv. Anny v malém položení na vršku mezi křovím. Tím docílili pohodlnějšího příjezdu ke hradu a také (jak smýšlíme) umístili baštu k obraně této cesty“.⁹⁾

Ve 3D prostředí se podařilo zhmotnit pojednávání věžový objekt v předpolí hradu, zachycený Willenbergovým vyobrazením, o němž jsou vyslovovány různé interpretace. Při tvorbě počítačového modelu byla použita dvě místa, kde by bašta či předsunuté opevnění mohlo dříve stát. Tím prvním místem bylo návrší, kde se dnes nachází kaple sv. Anny. Druhým místem byl počátek dnešní odbočky cesty od silnice směrem ke hradu (jelikož i cesta na Willenbergově vyobrazení se celkem shoduje s dnešním průběhem silnice, dá se předpokládat, že tudy vedla i původní přístupová cesta). Držme se možnosti, že onen malý věžový objekt zachycený u ohrazení v předpolí hradu na Willenbergově kresbě je skutečně součástí vnějšího okruhu opevnění hradu (součást starší vývojové etapy kaple sv. Anny se zdá méně pravděpodobná), jak je patrné za vztahových souvislostí. Nabízí se tedy otázka, zda se kupříkladu nemohlo jednat o jakousi strážnici či věžovou bránu, která zajišťovala průchod vnější linií opevnění, jehož charakter není znám, a zároveň chránila předpolí hradu. Pokud se na situaci ve 3D podíváme z Willenbergova pohledu, je zajímavé, že obě věže se vzájemně překryjí.

Při studování literatury se často naráží na problematiku týkající se velké okrouhlé věže v předhradí. Již částečně jsme se tohoto tématu dotkli v komentáři k vyobrazení J. H. Th. Koschische a jemu podobným v předchozích odstavcích. Někteří badatelé uvádí, že okrouhlá (snad bateriová) věž vznikla už v době pozdně gotické přestavby hradu na konci 15. století a pravděpodobně nebyla plně dobudována,¹⁰⁾ je však možné setkat se ale i s názorem, že

jde o velmi pozdní obrannou stavbu vzniklou až po roce 1602, tedy asi nejspíše v době třicetileté války,¹¹⁾ během níž opravdu trpěl hrad Roupov častými nájezdy švédských jednotek. Tyto názory pramení z domněnky vycházející z rozboru Willenbergovy kresby, kde se tato věž pohledově neuplatňuje, což někteří z badatelů uvádí jako argument pro své tvrzení. Avšak vzhledem k pohledu, který Willenberg použil pro svou vedutu se zde tato věž ani uplatňovat nemůže (pokud by nebyla vyšší než vstupní křídlo paláce vedle černé kuchyně, což můžeme vyloučit), protože je skryta za hmotou vnitřního hradu. Rovněž z tohoto důvodu na vedutě nenajdeme vysoký komín černé kuchyně.

3D model byl vytvořen v programu Cinema 4D verze 9.6; půdorysem dle tachymetrického zaměření hradu, takže by mělo být vyloučeno jakékoli zkreslení hmot stavby. Výška hradu byla odvozena z dosud stojících zřícenin, konkrétně z výšky trosk spojovacího křídla (jihozápadní trakt paláce z doby Václava IV.).

Poznámky: 1) Rožmberský, P.: Hrad Roupov ve starých popisech a vyobrazeních, Hláska XVII, 2006/1, s. 3 – 7. 2) J. H. Th. Koschich: Beschreibung des Würtschafts-Umbtriebes der Herrschaft Poritschen Croneberg und Ruppau. Dílo vzniklo v 60. letech 18. století, viz Ryšavý, V. – Rožmberský, P.: Červené poříčí a Borovy v 60. letech 18. století, Hláska XIV, 2003/2, s. 21 – 25. 3) Uveřejněno poprvé v práci citované v pozn. 1, s. 6. 4) Bukáčková, I. (ed.): František Alexandr Heber Hrad, zámky a tvrze I, Západní Čechy, Praha 2002, s. 19, 332. 5) Problematika je rozebrána v díle citovaném v pozn. 1, s. 6. 6) Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze Království českého IX, Praha 1893, s. 194. 7) Durdík, T.: Encyklopedie českých hradů, Praha 2005, s. 251. 8) Citace v pozn. 1, s. 7. 9) Citace v pozn. 6, s. 193. 10) Durdík, T. – Sušický, V.: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků, díl Západní Čechy, Praha 2005, s. 188. 11) Citace v pozn. 1, s. 7.

Starý zámek v Rájci nad Svitavou. Nástin stavebního vývoje

Jan Štětina

Nejnámější památku města Rájec-Jestřebí (okr. Blansko, původně Rájec) nesporně představuje výstavný a široké veřejnosti dobře známý klasicistní zámek, položený na dominantní terénní terase nad východní částí města. Málkofterý z návštěvníků si však povšimne rozsáhlého komplexu budov, stojících na východní straně náměstí, mezi kostelem Věch svatých a zámeckým parkem. Zde, v sousedství silnice vedoucí z rájeckého náměstí do Blanska, se nacházejí pozůstatky původního sídla šlechtických majitelů Rájce – tzv. Starého zámku. Jedná se o trojkřídlý areál deformovaného kosodélného půdorysu, sestávající z přízemních a patrových budov, přístupných průjezdem v jihozápadním křídle. Ze severozápadního nároží vystupuje válcová bašta s nízkou kuželovitou střechou. Budovy svírají rozsáhlý vnitřní dvůr, na východě uzavřený objektem kočárovny, přistavěným k vysoké tarasní zdi zámeckého parku.

Velmi důležitým pramenem k poznání Starého zámku v Rájci je obraz údajně z roku 1670, zachycující – přirozeně se značnou schematičností – tehdejší podobu zámku i farního kostela v pohledu od západu.¹⁾ Začátkem 18. stole-

tí vznikl situační plán zámku (sbírka F. F. von Nicolai ve Stuttgartu), v zaznamenaném dispozičním řešení budov shodný s uvedeným obrazem.²⁾ Oba prameny je možno považovat za značně věrohodné. Stav komplexu, zachycený mapou stabilního katastru z roku 1826,³⁾ se již téměř shoduje se stavem současným. Naskýtá se tedy jedinečná příležitost porovnat obrazové a plánové podklady z poslední třetiny 17. a počátku 18. století se stávajícím stavem a pokusit se alespoň v hrubých konturách načrtnout vývoj a podobu někdejšího rájeckého hradu a jeho následovníka, renesančního zámku. Přesto, že zmíněné ikonografické prameny byly již vícekrát publikovány, nebyla podle našeho názoru dostatečně vyzvednuta jejich vysoká informační hodnota.

Ves Rájec společně s Blanskem patřila ve středověku k majetku olomouckého biskupa, v jehož držení se připomíná roku 1141. V první půli 13. století se rájecký statek zčásti osamostatnil a jeho novými majiteli se stali členové panského rodu erbu beraní hlavy, z nichž se mezi lety 1236 – 1255 jmenují bratři Všebor a Budislav z Rájce a roku 1286 Svojiš. Kolem poloviny 14. století byl Rájec

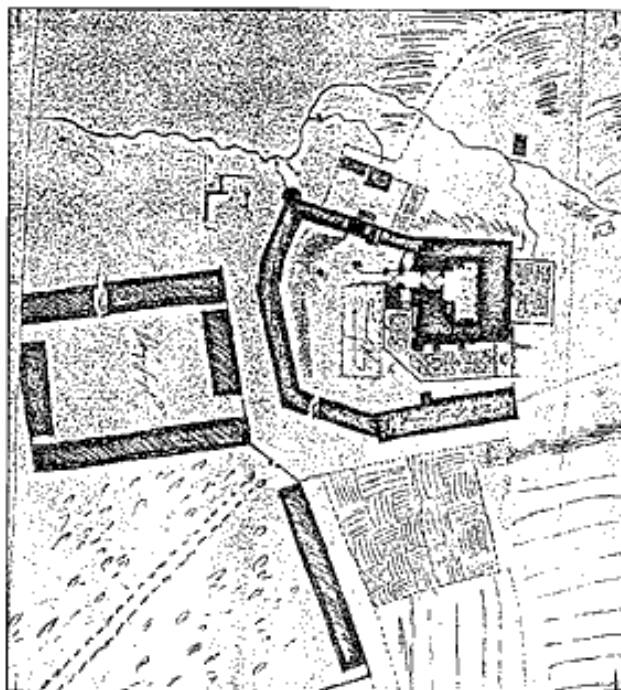
Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Pohled na kostel, předzámčí a zámek se zahradou od západu (podle J. Wankela 1984).

významnou vsí – krom šlechtického sídla zde existoval i farní kostel Všech svatých, položený v nejvyšší, východní části nepravidelně obdélné návsi. Stavební úroveň Rájce té doby dokládají právě zbytky kostela, z jehož předhusitské etapy přetrvalo zdivo pětiboce uzavřeného presbytáře na vnějším obvodu zpevněného opěráky. Interiér presbytáře se stěnami vybavenými figurální výmalbou byl patrně klenut. Ze 14. století známe jména Lamberta a Svojšeho, jimž Rájec náležel roku 1348. Mezi lety 1368 – 1370 se v Rájci uvádí bratři Všebor, Heřman a Ješek z Rájce. Dělení majetku mezi bratry v průběhu 14. století vedlo ke vzniku dvou sídel. Konečně roku 1376 se v Rájci připomínají dva hrady – „horní“ hrad s příslušenstvím tehdy koupil Buněk z Mostiště. Roku 1386 „dolní“ hrad v Rájci (tj. předchůdce Starého zámku) vlastnil Ješek Puška z Kunštátu. Oba hrady byly poškozeny za války mezi moravskými markrabaty – v roce 1412 Ješkův syn Heralt Puška z Kunštátu vložil svému synovi Aleši Lysickému z Kunštátu Rájec se dvěma pustými hrady, dvěma dvory a dvěma mlýny, díl vsi Podolí a díl obce Vavřinec. Protože se zmíněný Aleš na stížném listu do Kostnice v roce 1415 píše po Rájci, zdá se být pravděpodobná domněnka o obnově „dolního“ hradu při návsi, provedené do roku 1415. Zda a jak výrazně Rájec zasáhly události husitských válek, nevíme. Předpokládá se negativní dopady válečných vřav, po nichž již „horní“ hrad nebyl obnoven. V roce 1446, kdy Jan z Lomnice spolu se synem Václavem vložil Rájec do desek olomouckému biskupovi Pavlovi z Miličína, se opět uvádějí dvě pusté tvrze.⁴⁾

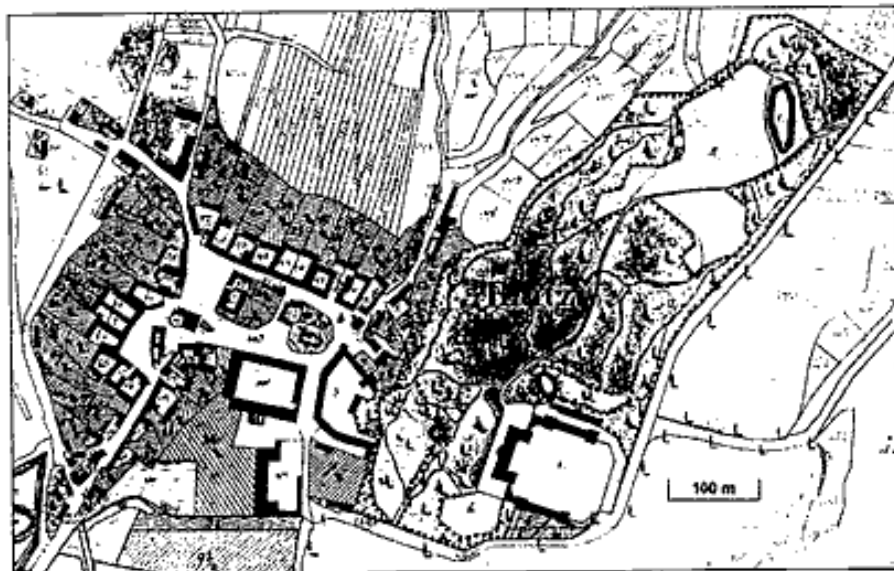
Dědictvím po Pavlovi z Miličína přešel rájecký statek na Pavlova bratra Viléma z Miličína, který roku 1464 intabuloval rájecké zboží bratřím Bohuši a Petrovi z Dmovic. Dmovičtí si Rájec zvolili za své hlavní sídlo a v následujících desetiletích obnovil zbořený „dolní“ hrad nad tehdejší návsi. Zda, případně v jakém rozsahu se o obnovu hradu zasloužil Bohuš a Petr, jejich potomkové Bedřich (1481 – 1489) nebo Bohuš (1501 – 1532), neumíme prozatím rozhodnout. Rod Dmovských, který zejména v 16. století dosáhl významného společenského vzestupu,

Rájec vlastnil až do roku 1610, kdy osobou Jana Dmovského vyhasla mužská linie rodu.⁵⁾

Nejstarší historie obou rájeckých šlechtických sídel je tedy dosti spletitá a zcela jasno není dokonce ani v jejich lokalizaci. Problém je i s precizní definicí sídel (tvrze či hrady?), která budeme, přes neznalost jejich konkrétní podoby, v souladu se zprávou z roku 1376 nazývat hrady. Zatímco situování jednoho z nich („dolního“) do místa Starého zámku lze předpokládat téměř s jistotou, existenci druhého („horního“) hradu, lokalizovaného na vrchol Hradisko směrem na Doubravici nad Svitavou, nelze přesvědčivě prokázat.⁶⁾ Nabízí se alternativa, zda v rozsáhlém areálu pozdějšího Starého zámku, výhodně situovaném v blízkosti centra vsi s kostelem, nemohla původně existo-

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Situační nákres zámeckého areálu ze sbírky F. F. von Nicolai.

Rájec nad Svitavou na mapě stabilního katastru z r. 1826. Vpravo nový zámek s parkem, vlevo dobře patrné předzámčí s terasou po zbořeném Starém zámku, dále vlevo kostel, pod ním dvůr (podle K. Kuči 2004).

vat obě sídla, která by byla součástí jednoho většího, majetkově rozděleného celku. Kandidátem na ztotožnění s „horním“ hradem nebo jeho částí by mohla být nevelká věžovitá stavba, v rámci renesanční přestavby integrovaná do organismu severního křídla předzámčí a dnes zaniklá (viz níže). Tento závěr zůstává samozřejmě pouze v hypotetické rovině a je předestřen k diskusi.

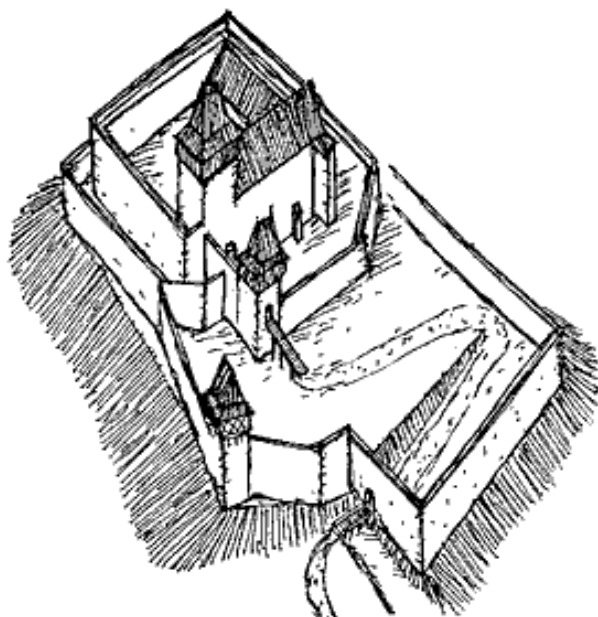
Pozdně gotický hrad pánů z Dmovic, budovaný po roce 1464, zaujal vyvýšený terénní stupeň, situovaný v klesajícím skalnatém svahu, dosahujícím na západě až ke kostelu a návsi (v původní podobě zůstal terénní reliéf dochován severně dnešního předzámčí). Od severu místo hradu chránila přirozená proláklina s vodotečí, na jihu a západě okolní terén zvolna klesal ke vsi pod hradem a dále do svitavské říční nivy. Na východě terén mírně stoupal a tvořil náhorní rovinu, již dnes prochází silnice do Petrovic. Od hradu se otevíral široký průhled nejen do rovin kolem řeky Svitavy, ale i dále k západu, k blízkému městečku Černé Hoře s významným hradem pánů z Boskovic.

Nakolik a zda vůbec Dmovičtí při výstavbě pozdně gotického hradu v Rájci využili zdiva staršího sídla, nelze zjistit. Lechce deformovaný půdorys hradbou obehnaného jádra o rozměrech cca 35 x 38 m (na severu a východě rozměry pozdně gotického sídla neznáme kvůli výstavbě renesančních křidel) mohl být převzat z předhusitského hradu. Pravoúhlý ústupek poblíž severozápadního nároží jádra, patrný na Nicolaiově plánu, může indikovat polohu nároží pozdně gotické obvodové hradby. Palác stál asi v jihozápadním nároží, které zevně zpevňovala trojice opěrných pilířů a snad i nárožní věžice (?) nebo pilíř.⁷⁹ Kolem západní a jižní strany jádra hradu obíhala hlavní hradní zeď, vymežující parkán, poněkud zvýšený nad terén předhradí. Trasu hradby severního úseku parkánu lze vyznačit v místě vnější zdi renesančního severního křídla. O existenci parkánu na východě neumíme rozhodnout – pravděpodobně se však, vzhledem k mírně stoupajícímu terénu, nacházel i zde. Vstup do jádra vedl od západu dvouprostorovým předbraním, vloženým do parkánu. Lze uvažovat o pozdně gotickém původu severní části předbraní a doplnění jižní poloviny objektu v rámci renesanční dostavby. K pozdně gotickému sídlu nejspíše patřila i vysoká hrano-

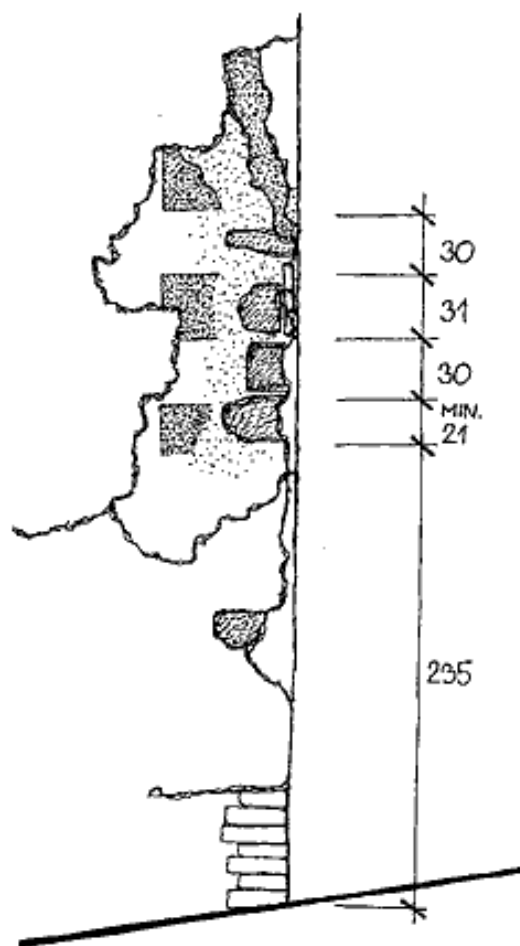
lová věž nad průjezdem brány jádra, přiléhající od severu k paláci.

Terasu západně pod jádrem zaujalo předhradí, z něhož umíme určit pouze přibližný rozsah. V době pozdně gotické dmovické výstavby mohla nejspíše vzniknout část kamenné ohradní zdi se skarpovitou podnoží na jihozápadě. Známe však podobu jihozápadního nároží předhradí. Stávající tvářnost této části je až barokní, ovšem pod opadanými vrstvami mladších omítek se objevují větší pískovcové bloky, vytvářející pravoúhlé jihozápadní nároží. Navazující, půdorysně šikmo nasažená zeď jižního křídla s barokním portálem je k nároží přistavěna dodatečně na svislou spáru. Nejzajímavějším nálezem na jihozápadním nároží jsou pozůstatky malovaného kvádrování. Nároží z pískovcových kvádrů a navazující zdivo

pokrývala souvislá, slabá vrstva kvalitní, hrubě utažené vápenné omítky, sledující nerovnosti podkladu. Do zavadlé omítky byl vyrýsován rastr pravoúhlých kvádrů, vysokých kolem 30 cm a dlouhých cca 60 cm (měřeno od nároží). Kvádry vystupovaly ze svislého, patrně nečleněného, přibližně 30 cm širokého pásu při nároží. Plochy iluzivního nárožního kvádrování byly vybarveny tmavě červeným nátěrem a ostře kontrastovaly s bílým, vápennými líčkami opatřeným povrchem líce hradby. Nepochybně shodně upravená část omítky na jižním průčelí je dnes překryta navazujícím zdívem mladšího jižního křídla; pozůstatek malovaného nároží můžeme tedy pozorovat jen na jihozápadní fasádě. Vzhledem k faktu, že omítky s iluzivním nárožním kvádrováním je nanášena přímo na kamenné zdivo usuzujeme, že mohla vzniknout již při výstavbě jihozápadní ohradní zdi předhradí, tedy koncem 15. nebo na

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Pokus o hmotovou rekonstrukci hradu na přelomu 15. a 16. století (kresba J. Štětina 2007).

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Zaměření jihozápadního nároží předzámčí s nově objeveným, zřejmě pozdně gotickým malovaným kvádrováním (tečkovaně). Pravoúhlé pískovcové armovací bloky vlnkovane (kresba J. Štětina 2007).

počátku 16. století. Druhou, méně pravděpodobnou datační možností je období renesanční přestavby zámku, probíhající kolem roku 1580.

Jižní obvod předhradí uzavírala hradba, navazující na nově objevené jihozápadní nároží. Nevíme, zda průběh hradby byl přímý (v tom případě by se nejspíše vázala na parkánovou hradbu jádra), stejně jako neznáme přesnou trasu pozdně gotické hradby předhradí na západě a východě. K vnitřnímu líci nejstaršího, západního úseku zdi předhradí byla nejpozději ve druhé půli 16. – 17. století připojena rozměrná hospodářská budova (sýpka při dnešní silnici na Blansko). Od budoucích stavebních analýz lze očekávat její přesnější dataci – nelze prozatím vyloučit ani pozdně gotický původ objektu. Citovaný Nicolaiův plán a obraz z rájeckého kostela kromě potvrzení celoobvodové zástavby předzámčí již koncem 17. století přinášejí zajímavé informace o podobě severního křídla. Přibližně v polovině jeho délky zaznamenávají hranolovou, půdorysně nepředstupující věžovitou stavbu. V ploše předhradí je zachycen terénní stupeň, směřující od hranolové stavby k jihu. Zmíněná věžovitá stavba mohla být např. pozůstatkem druhé rájecké tvrze. Vzhledem k poloze věžovitého objektu v severozápadním nároží předhradí pozdně gotického hradu nemůžeme ani vyloučit souvislost hranolové věže s fortifikačním předhradím. Horní hrana terénního stupně by pak mohla indikovat průběh zděného opevnění původního předhradí.

Získané poznatky umožňují pokus o rekonstrukci komunikačního schématu pozdně gotického hradu Drnovských. Předhradí mohlo být přístupno branou, nacházející se nejspíše v místě pozdější renesanční brány západního křídla, navazující na komunikaci, vedoucí k hradu podél jižního boku kostela od náměstí. Nevylučujeme ani situování původní brány předhradí v dnes neexistujícím, k východu pravoúhle zalomeném úseku západní hradby. Cesta k jádru by využila sníženinu v západní partii předhradí, existující podle Nicolaiova plánu ještě počátkem 18. století. Brána sama by byla pod přímou kontrolou hranolové věže v severozápadním rohu předhradí. Vzhledem k výškovému rozdílu mezi jádrem a předhradím musíme uvažovat o dřevěném mostě či rampě před předbraním. K upřesnění vědomostí o podobě nejstarších fází předhradí by bylo nutno podrobně zkoumat stávající objekty a určit charakter a rozsah případné pozdně gotické vnitřní zástavby prostoru.

Bohužel se dodnes nedochovaly ani zlomky architektonické výbavy pozdně gotického hradu Drnovských z Drnovic. Možné uplatnění diagonálně posazené věžice či pilíře v jihozápadním nároží jádra může poukazovat k souvislosti pozdně gotické stavební fáze rájeckého hradu s přestavbou hradu Boskovic, prováděnou po roce 1485 Ladislavem z Boskovic. Vzory tohoto řešení, pokud by se je pro pozdně gotickou přestavbu hradu v Rájci podařilo prokázat, bychom mohli hledat právě v Ladislavově přestavbě boskovického hradu. V širším regionu věžice nacházíme dále na hradech v Černé Hoře,⁸⁾ Moravské Třebové⁹⁾ nebo tvrzcích ve Vranové Lhotě¹⁰⁾ či Jevíčku. Obdélná budova předbraní, vysunutá do parkánu, má v okolí četné analogie, datovatelné do druhé poloviny, resp. konce 15. století (Kunštát,¹¹⁾ Letovice, Lomnice,¹²⁾ Nový hrad.¹³⁾

Po polovině 16. století započal Bernard Drnovský z Drnovic s rozsáhlou renesanční přestavbou svého rájeckého sídla, které se jeho přičiněním změnilo z pozdně gotického hradu v **renesanční zámek**. Tehdy vznikly další budovy kolem vnitřního nádvoří, čímž bylo dosaženo pravidelné čtyřkřídlé dispozice. Renesanční přestavbě přisuzujeme široké křídlo východní, nacházející se naproti vstupu a obracející se venkovním průčelím do renesanční (?) zahrady s oborou, založené na svahu východně zámku. Krátké severní křídlo svojí nevelkou šířkou upozorňuje na zastavěný prostor staršího parkánu. Přesná podoba a dispozice palácových budov zůstává až do nalezení podrobných plánů nebo provedení archeologické sondáže neznámá. Při dvorním průčelí východního paláce a jižního křídla pravděpodobně probíhaly pavlače, snad podpírané přízedními sloupky. Severní křídlo mohlo mít i zděnou arkádu. Ve dvou nárožích vnitřního dvora (severozápadním a jihozápadním) jsou na Nicolaiově plánu znázorněny nevelké hranolové přístavky, které mohly např. ukrývat vnitřní schodiště, propojující jednotlivá podlaží dvoupátrové zámecké budovy. Zámek kryly sedlové střechy, opřené na kratších průčelích do štítů, nad vstupní hranolovou věží byla osazena helmice s lucernou. Předstupující hranolové branské stavení, při renesanční přestavbě asi rozšířené o jižní přístavbu v parkánu, mělo podle obrazu z fámího kostela zastřešení ukryto za průčelní atikou, podobně jako vstupní budovy hradu v Boskovicích (datované do roku 1568) nebo Černé Hoře (z roku 1561¹⁴⁾). V okrasnou zahradu se nově proměnil i prostor původního parkánu, lemujiícího zámek na jihu a jihozápadě.

Razantní renesanční přestavba změnila i předhradí. Renesanční, případně mladší objekty předhradí se od objektů starších fází, na které navazují nevelkými ústupky, odlišují především pravidelným půdorysem. Složitý vývoj postupně vznikajících budov západního křídla dokládá i odlišná úroveň jejich podlaží. Na severu vznikla nová, dosud zachovaná dvoukřídlá, pravidelně koncipovaná část o půdorysu písmene L, jejíž severozápadní nároží zpevnila bašta třičtvrtěválnového půdorysu o průměru cca 7 m, zděná z opukových bloků prokládaných cihlou. Do nového severního křídla předhradí byla začleněna i starší čtverhranná věž, opatřená podle obrazu zámku z poslední třetiny 17. století novou helmicovou střechou. Jižní obvod předzámčí zaujal rozměrný dvoupodlažní pivovar, který byl vysunut již mimo plochu pozdně gotického předhradí. Nelze vyloučit, že strmý krov sedlové střechy nad pivovarem, zachovaný dnes bohužel pouze nad západní třetinou půdorysu, je renesančního nebo barokního původu. Rájecké předzámčí (zvané příhrádek) bylo po renesanční přestavbě přístupné dnes nedochovaným portálem od západu. Přístup vedl přímo od návsi a patrně se nacházel přibližně v místě původního vstupu do pozdně gotického předhradí. Od západního vstupu komunikace vedla zmíněnou terénní sníženinou před dvorním průčelím západního křídla předhradí dále k bráně vlastního zámku, přístupné po zděné rampě nebo schodišti. Patrně po zvýšení terénu předzámčí (nebo po změně komunikačního schématu, související s novou bránou jižního křídla z roku 1680?) byl západní vstup zrušen. Dnes na jeho polohu upozorňuje pouze obdélné vpadlé pole s profilovanou (opukovou?) římsou, pod níž se nacházela pamětní deska s drnovickým znakem a textem: „Leta panie tiszczeho pietisteho sedm desateho tento przihradek gest postaviti dal pan bernart drnovski z drnovic a na rejci. Pan buh raczis v pokogi ostrzihati domu toho“.¹⁵⁾

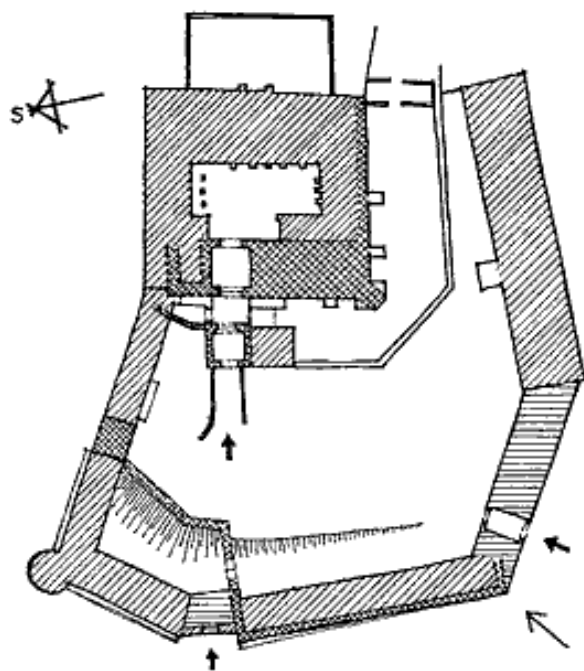
Na polohu předpokládané renesanční západní brány upozorňuje i absence charakteristického šikmého skarpu, jímž byly opatřeny spodní části vnějších zdí navazujícího severního a západního renesančního křídla předzámčí. Zajímavé informace podhalila opadaná omítka v úrovni 1. nadzemního podlaží, na úrovni půdorysného zlomu západního křídla. Zde se patrně objevilo jihozápadní nároží, indikující jižní konec západního křídla. Předpokládané nároží je v odhalené partii zděno z pískovcových bloků. Navazující, půdorysně zalomená zeď se vstupním portálem by tak pro renesanční fázi dosahovala pouze do úrovně parapetů oken dnešního 1. nadzemního podlaží. Renesanční fáze rájeckého předzámčí zřejmě nevynikala vysokou architektonickou úrovní. Obdobné, byť honosněji vybavené vstupní a hospodářské areály v 60. – 70. letech 16. století vznikly na zámku Albrechta Černožského z Boskovic v Černé Hoře nebo na hradě v Boskovicích, od roku 1568 velkoryse přestavovaném Zástřizly.

Podobu, kterou Starý zámek v Rájci dostal ve druhé půli 16. století, si uchoval bez podstatných změn ještě v posledních desetiletích 17. století, jak vypovídá již několikrát zmíněný obraz. V druhé půli 17. století zámek patřil Roggendorfům, kteří svojí stavební činností renesanční rezidenci transformovali v **raně barokní zámek**. Barokní úpravy prakticky do dnešní podoby formovaly budovy předzámčí, o rozsahu úprav zmizelého zámku můžeme však jen spekulovat.

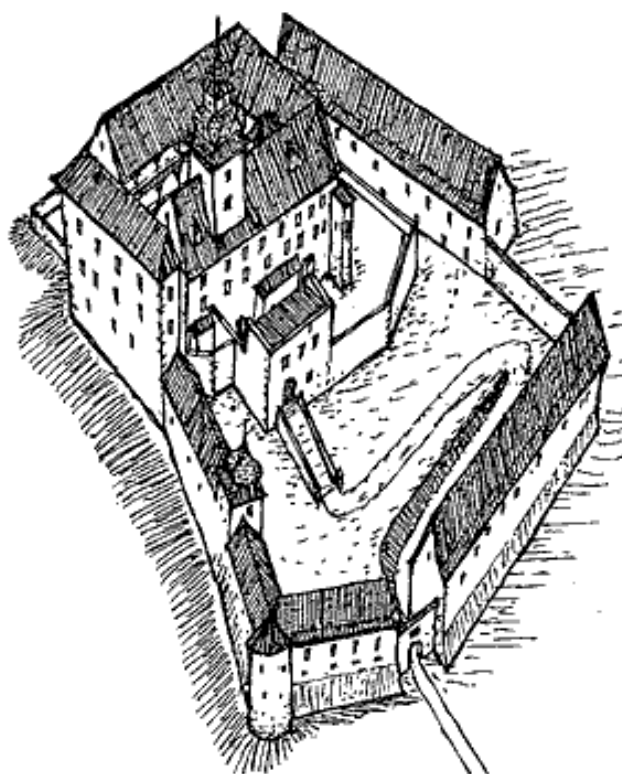
Místo zrušeného vstupu v západní ohradní zdi předzámčí zaujala jednopodlažní podsklepená přístavba s úrovní

podlah odlišnou od navazujícího západního křídla. Pravděpodobně bylo vystavěno dvoupodlažní spojovací křídlo předzámčí mezi jihozápadním nárožím a budovou pivovaru, pokud se tak nestalo již při renesanční přestavbě. Pod opadanou novější omítkou 2. nadzemního podlaží se objevila kvalitní hlazená omítka s bílým vápenným nátěrem. Přesvědčivě víme o zřízení jižního vstupního portálu předzámčí, vedoucího do nově otevřeného průjezdu jižním křídlem. Portál je na vnějším průčelí opatřen kamenným ostěním s lehce okosenou hranou; ostění pokrývají pozůstatky bílých a okrových vápenných nátěrů. Vrcholový klenák zvýrazňuje reliéfně vystupující rozeta. Letopočet 1680, soustředěný kolem rozetky, datuje zřízení portálu a barokní úpravu předzámčí. Portál, flankovaný pilastry s římsovými hlavicemi, završuje úsek bohatě profilovaného kladí s roztrženou supraportou. Průjezd klene jedno a půl pole valené klenby se styčnými výsečemi a mírně plasticky vytaženými hřebínky. Otvor ve dvorní fasádě nemá tesané ostění – zdá se, že je do zdiva dodatečně proražen; ve vrcholu oblouk uzavírá mohutný, dnes zvětraný klenák. Zřízení průjezdu jižního křídla předzámčí, vybaveného náročnější utvářeným portálem, pravděpodobně souviselo se zalděním západního vstupu, který již – jak opět dosvědčuje Nicolaiovův plán a patrně i o málo starší vyobrazení zámku – nebyl nejpozději od přelomu 17. a 18. století v provozu.

Díky Nicolaiovu plánu známe i bezprostřední okolí rájeckého zámku. Svah východně a severovýchodně od zámku zaujímal obora, jihovýchodně od předzámčí se nacházely dodnes z větší části dochované budovy dvora, obestupující pravidelné obdélné nádvoří. V mírně svažitém terénu jižně a jihovýchodně od zámeckého komplexu ležely zahrady a sady. Před jihozápadním nárožím zámeckého areálu se nacházelo nevelké prostranství, do nějž od jihozápadu

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Vývojové schéma objektu. Křížkování – předpokládaná zdiva pozdně gotického hradu; šikmé šrafováno – renesanční objekty z druhé poloviny 16. stol.; vodorovně šrafováno – barokní zdiva z doby kolem r. 1680. Šipky značí vsupy do předzámčí a vlastního zámku a vývoj komunikačního schématu (kresba J. Štětina 2007).

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Pokus o hmotovou rekonstrukci zámku po renesanční přestavbě koncem 16. stol. (kresba J. Štětina 2007).

vstupovala příjezdová komunikace, která barokním portálem jižního křídla dospěla na nádvoří předzámčí.

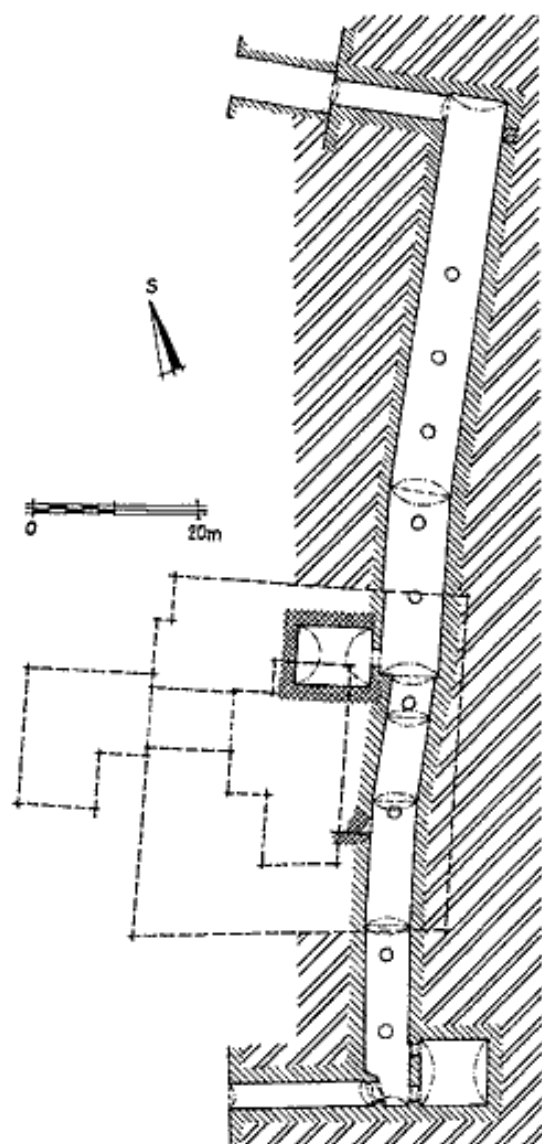
V roce 1756 rájecký zámek vyhořel a tehdejší majitel panství, Antonín Salm-Reifferscheidt, se rozhodl vybudovat v Rájci nové zámecké sídlo, položené na vrcholu terénní terasy asi 130 m východně od Starého zámku. Stavbu **nového zámku** prováděl boskovický stavitel Pavel Merta mezi lety 1763 – 69, zřejmě podle projektu francouzského architekta Isidora Marcela Amadea Canevaleho.¹⁶⁾ Spáleniště Starého zámku posloužilo pro získání stavebního materiálu na novostavbu, utilitárně opraveny byly pouze budovy předzámčí. Při rozsáhlých parkových úpravách terénu v poslední třetině 18., případně počátkem 19. století došlo v blízkosti někdejšího Starého zámku k vybudování obrovského, severojižně orientovaného sklepa s valenou klenbou. Jižní část sklepa je situována přímo pod bývalým východním křídlem zámku. Od západu je sklep přístupný chodbou, zaklenutou klenbou z kamenných kvádrů. Do chodby vede rozměrný klasicistní portál, sesazený z kamenných kvádrů, shora zatížený profilovanou římsou. Stěny asi 120 m dlouhého sklepa jsou zděny z opukových bloků proložených cihlou, klenba je cihlová. Přibližně v polovině západní stěny sklepa vede novodobě upravený průchod do obdélné, východozápadně orientované místnosti o velikosti cca 9 x 7,5 m. Na kamenné zdi prostoru nasedá valená, mírně stlačená, z cihel zděná klenba. Prostor s největší pravděpodobností pochází ještě ze Starého zámku, nepravidelnosti v navázání zdí nasvědčují existenci starších konstrukcí, které patrně bylo nutno při výstavbě sklepa respektovat. Dále k jihu se opět v západní zdi sklepa otevírá dutina, která odhalila stavební spáru, oddělující kamenné zdivo na severu od cihlového zdiva na jihu. Další detaily nejsou patrné. Sklepní prostor v navázání jižní přístupové chodby leží již mimo rozsah budov původního

zámku, obhlídka zde žádné pozoruhodné stavební situace neobjevila.

Vznik sklepa souvisí již s parkovými úpravami někdejšího svažitého terénu, prováděnými po výstavbě nového rájeckého zámku. Teprve nad klenbou nově zřízeného sklepení mohla vzniknout rovná terasa, kudy se dnes prochází od spodní brány zámeckého parku k novodobému amfiteátru. Patrně současně s nasypáním parkové terasy probíhala oprava někdejší parkánové zdi. Zdá se, že původní parkánová hradba byla z většiny rozebrána a vystavěna znovu jako vysoká tarasní zeď s výrazně šikmým lícem, na severu odlehčeným slepou arkádou. Součástí rozsáhlých novověkých terénních úprav bylo i zasypání místa někdejšího jádra zámku vyrovnávací navázkou, mocnou cca 2,5 m. Navázkou musela podchytit mohutná, asi 150 – 160 cm silná opěrná zeď, prolomená v pravidelných intervalech segmentově zaklenutými oblouky. Na západě tarasní zeď novověké terasy vytváří nápadný útvar velikosti asi 16 m x cca 3,5 – 3,8 m. Tato zděná terasa se nachází přibližně v místech pozdně gotického předbraní jádra hradu (zámku). V nadzemních partiích zdiva terasy není patrně využít staršího zdiva, můžeme ale uvažovat alespoň o dochování zdiva předbraní pod stávající úroveň terénu a jeho využít právě pro založení terasy parku. Půdorysně oblé vedení opěrné zdi na severu i jihozápadě nenasvědčuje možnosti využít zdí pravidelně sesazených zámeckých křidel. Ve zdivu je však použito několik neprofilovaných tesaných pískovcových kvádrů, zřejmě z původního zámku. Prozatím nelze spolehlivě interpretovat torza zdí, vystupujících z líce opěrné zdi (pilíře?). Mohutná tarasní zeď parku, prolomená několika segmentově klenutými arkádami, pokračuje i severněji, již mimo obvod Starého zámku. Výškové poměry terénu, absence nadpovrchových zdí původního zámku a konečně i prokázané razantní terénní úpravy potvrzují, že fragmenty vlastní čtyřkřídle budovy Starého zámku se ukrývají pod cca 2,5 – 3 m mohutnými navázkami. Musíme tedy opravit názor Jindřicha Wankela, který roku 1882 tvrdil, že „Půdorys původního zámku lze ještě nyní zjistit z polohy zbytků zdí, které leží za dvorem předzámku v zámecké zahradě a vytvářejí pro ni terasy...“.¹⁷⁾

Nejmladším článkem zástavby rájeckého předzámčí (nepočítáme – li novodobé přístavby) se stala klasicistní kolna, do dvora otevřená pětící rozměrných vrat. Objekt využil západní líc bývalé parkánové hradby přibližně v místech vstupní rampy do jádra Starého zámku. Vznik výše popsaných tarasních zdí i kolny ve dvoře spadá před rok 1826 – tehdy pořízené mapování stabilního katastru zachytilo již prakticky současný stav předzámčí.

Pozdně barokním a především klasicistním úpravám vděčí předzámčí také za svoji dnešní střední podobu, charakterizovanou hladkými fasádami, prolomenými jednoduchými, místy do dvojic sdruženými okny. Jižní křídlo je dvoupodlažní, nověji adaptované k obytným účelům, západní podsklepené křídlo pak ze strany nádvoří jednopodlažní, s výrazným přesahem sedlové střechy, kryjícím vstupy do místností interiéru. V jádru renesanční podsklepená dvoupodlažní severozápadní část budov byla výrazněji upravována v 19. století; východní úsek severního křídla s pultovou střechou byl pro obytné účely adaptován v průběhu 20. století. V cihlovém zdivu severního průčelí pivovaru lze sledovat četné zazdívký, indikující přesuny někdejších dveřních a vjezdových otvorů. Východní třetina

Rájec nad Svitavou, Starý zámek. Půdorysy sklepů pod nasypanou terasou zámeckého parku. Čárkovaně značen přibližný rozsah jádra zámku, křížkovane zřívá předpokládaných sklepů Starého zámku, šrafovane zřívá rozsáhlého sklepa z doby po zboření zámku, dvojitou šrafovou řez terémem (s využitím podkladu J. Sadílků kreslil J. Štětina 2007).

pivovaru byla patrně počátkem 20. století zvýšena o další podlaží, zastřešená nízkou střechou.

Vzhledem k absenci stavebně historického průzkumu nevíme, zda severní křídlo dosud uchovává pozůstatky gotického věžovitého stavení. Obytným potřebám přizpůsobená nárožní renesanční bašta dostala při novodobé adaptaci větší okna v cihlových špaletách a dvojitou mezipatrových říms. Pod novodobými omítkami předzámčí z první půli 20. století místy prosvítají historické omítky s okrovým nátěrem; vnější fasády jihozápadního křídla mají pozůstatky ještě mladšího, pastelově zeleného nátěru (patrně z úprav, provedených v 19. nebo počátkem 20. století).

Na polohu původního rájeckého hradu, resp. Starého zámku, dnes upozorňuje pouze vysoká zeď, kopírující průběh pozdně gotické parkánové hradby, sekundárně upravená na vysoký taras (nejlépe je patrná z nádvoří předzámčí). V relativní celistvosti pak zůstaly uchovány malebné budovy bývalého předzámčí, pocházející většinou z renesanční výstavby v 16. století, v následujících staletích

ovšem výrazně upravované pro potřeby feudaliství vrchnostenského velkostatku a na byty. V současnosti je většina budov ve špatném stavu. Nad renesančním pivovarem se před několika lety zčásti zřítla střecha, nahrazená provizorním zastřešením. Neutěšený stav, do nějž se cenný komplex historických budov dostal v průběhu 20. století, bohužel stále trvá.

Představený text měl shrnout výsledky autorova dosavadního poznání, omezujícího se však pouze na komparaci ikonografických pramenů a povrchovou prohlídku stojících, mnohokrát upravovaných objektů. Zatímco detailní průzkum pozůstatků někdejšího pozdně gotického hradu a renesančního zámku Drnovských znemožňují mohutné navážky, u budov rájeckého předzámčí je stavebně historický průzkum možný a nepochybně žádoucí. Přesto, že i pozorným sledováním chátrajících budov lze získat řadu poznatků o jejich složitém stavebním vývoji, je nutná dokumentace všech prostor objektu, případně odborné sledování a dokumentace jeho oprav. Významná a přitom téměř zapomenutá památka blanenského regionu, disponující značným informačním potenciálem, si další pozornost a citlivou památkovou rehabilitaci nepochybně zaslouží.

Poznámky: 1) Vyobrazení poprvé publikoval Wankel, J.: *Obrazy z moravského Švýcarska a jeho minulosti*. Brno 1984, s. 22. 2) Plaček, M.: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 533 – 534. 3) Kuča, K.: *Encyklopedie měst a městeček v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, VI. díl. Praha 2004, s. 288. Na s. 289 Kuča publikoval i zmíněný obraz zámku z konce 17. stol., na s. 290 potom situační náčrt zámeckého areálu ze sbírky F. F. von Nicolai. V Kučově encyklopedii lze nalézt rovněž přehledné zpracování urbanistického vývoje městečka, pozornost je věnována i stavebnímu vývoji Starého zámku. 4) Hosák, L.: *Historický místopis okresu Blansko*. Blansko 1965, s. 1. O dějinách Rájce v této době rovněž Plaček, M. – Futák, P.: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha 2006, s. 423. 5) Wankel, J., citace v pozn. 1, s. 27 – 29. 6) Srov. Nekuda, V. – Unger, J.: *Hrádky a tvrže na Moravě*. Brno 1981, s. 255 – 266. 7) Nelze vyloučit ani existenci pozdně gotického paláce při jižní straně jádra; palác mohl být i dvoukřídlý. 8) V Černé Hoře po pozdějších destrukcích přestavbách snižené, k nárožím diagonálně přistavěné pozdně gotické věžice přetrvaly pouze u severního křídla zadního zámku. 9) Plaček, M., citace v pozn. 2., s. 400 – 403. 10) Drobný, T. – Kauerová, V. – Vitek, T.: *Tvrz ve Vranové Lhotě (okr. Svitavy)*. Výsledky stavebně historického průzkumu. Zprávy památkové péče LVII, 1997, č. 9 – 10, s. 255 – 262. 11) V Kunštátě půdorysný rozsah pozdně gotického předbrání známe rovněž z Nicolaiova plánu z počátku 18. stol., viz Plaček, M., citace v pozn. 2, s. 324. 12) Sadílek, J.: *Stavební vývoj zámku v Lomnici*. In: Konečný, M. a kol.: *Lomnice – příroda, historie – osobnosti – památky*. Tišnov, Lomnice 2006, s. 218 – 221. Situační plán lomnického zámku ze sbírky F. F. von Nicolai zařazen v nečíslované obrazové příloze. 13) Štětina, J.: *Stavební vývoj Nového hradu u Adamova*. In: Durdík, T. (ed.): *Castellologica bohemia 8*. Praha 2003, s. 339 – 374. 14) Srov. Pilnáček, J.: *Paměti města Blanska a okolních hradů*. Blansko 1927, s. 189. 15) Přepis nápisu uvádí Wankel, J., citace v pozn. 1, s. 23. 16) Kuthan, J. – Muchka, I.: *Aristokratická sídla období klasicismu*. Praha 1999, s. 12 – 13, 155. 17) Wankel, J., citace v pozn. 1, s. 23.

Vladycké sídlo v Kačici a jeho majitelé

Ves Kačice leží jihozápadně od královského města Slaného na silnici ze Slaného a Smečna do Lán, v povodí potoka Kačáku. První písemná zpráva o ní pochází z roku 1318, kdy se připomíná „Sdeno de Kaczicie“, tedy Zdeněk z Kačice.¹⁾ Zdeněk je prvním známým členem rodu kačických vladyků, a vlastníci s tímto přídomkem Kačici drželi až do 15. století. Vladykové z Kačice patřili mezi nižší šlechtu, která byla ve Slánském kraji velmi početná a byly mezi ní rozdrobeny statky a vsi, větší majetkové komplexy byly v té době ve Slánském kraji spíše výjimkou. Podle některých badatelů byl Zdeněk dokonce zakladatelem zdejšího vladyckého rodu, což však nelze ničím doložit.

V roce 1333 se uvádí Ješek z Kačice, Zdeňkův syn, který někdy v té době dosáhl dospělosti. V dalších letech se připomínají jednotlivé osobnosti, u nichž však neznáme rodovou spřízněnost, ani rozsah majetku. Tak se roku 1373 připomíná Pešek z Kačice, možná syn Ješkův, a v roce 1380 Jan z Kačice, jemuž v tomto roce odkázal deskovým zápisem zátvorský vladyka svůj majetek v Zátvoru a Bukolu blízko Mělníka. V téže době měl v Kačici nějaké majetky Ješek řečený Kačerek (Jesso dictus Kaczerek), který zemřel někdy před rokem 1385.²⁾ Ze svého kačického statku ještě prodal půl druhého lánu dědin a nivu Fenclovi z Kačice. Z těchto zpráv je jasné, že vesnice byla v té době rozdělena na několik dílů a je možné, že kromě místních vladyků zde nějaké majetky vlastnila i jiná vrchnost.

V roce 1390 se setkáváme s vladykou Sulkem z Kačice, o němž se nám dochovalo více zpráv. V tomto roce měl odprodat nějaký plat v Kačici. V zápisě desek dvorských z 27. května 1399 je uveden jako soudec sporu mezi Mikulášem z Vraného a Mikulášem z Pístného na straně jedné proti Jakubovi z Brázdiní a Mikulášovi z Vrapic na straně druhé. Další stání bylo určeno na 14. července téhož roku, avšak o jakou při se jednalo, o tom již prameny mlčí. Sulek tedy působil ve dvorských službách. V roce 1396 se připomíná jeho bratr Herša z Kačice, jenž byl tehdy dlužen nějaké peníze faráři ve Strašecí. Mezi oběma bratry vypukl spor o dědictví, který byl ukončen až roku 1410. Sulek dostal za svůj otcovský díl 12 kop grošů českých. O pět let později se připomíná Vrchota z Kačice († 1437) s manželkou Vojslavou.

Od počátku husitských válek nacházíme kačické vladyky jak na straně katolické, tak na straně husitů. V této době získávají majitelé Kačice i statky v okolí. V roce 1420 zapsal císař Zikmund za věrné služby bratrům Petrovi a Ctiborovi z Kačice majetek, původně církevní, v ceně 156 grošů a to vsi Honice, Svojetín a Rynholce, tvrz Sobín a další. Jan z Kačice byl zase spojencem umírněného husitského svazu Pražanů, za což od nich dostal po roce 1420 do užívání tvrz v Kralupech nad Vltavou, kde sídlil až do roku 1429.

Zatímco Petr z Kačice mizí ve víru válečných událostí, v roce 1437 se opět setkáváme se Ctiborem.³⁾ V tomto roce zemřel Zikmund z Kačice, připomínaný již kolem roku 1420, syn Frenclina (nejspíše výše uvedeného Fencla, připomínaného kolem roku 1385).⁴⁾ Zikmund byl dlouho vězněn v německých zemích a po vykoupení se vrátil zpět do Čech.⁵⁾ Vdova po něm, Kateřina, se přihlásila o jeho dvůr v Kačici, který však připadl jako odúmrtí královské komoře, od níž jej získal Vilém Myška ze Žlunic, jenž ho postoupil Oldřichovi z Rynholce a jeho synu Janovi. Kateřina se později znovu provdala za Václava ze Slaného. Ve stejném roce zemřel také Vrchota z Kačice, jehož manželka Vojslava měla své věno zapsáno na vsích Kamenice a Údešice. Obě vsi i s Vrchotovým dvorem v Kačici však ještě v téže době získal Ctibor. Ten se v té době uvádí také jako držitel kačické tvrze, která je při této příležitosti poprvé zmiňována. O její podobě však nevíme nic. Někdy kolem roku 1437 získal Ctibor do svého držení skalní hrad Svojkov nedaleko České Lípy.⁶⁾ V té době začal střídavě užívat predikátů „z Kačice“ a „ze Svojkova“. O Ctiborovi dále víme, že král Albrecht Habsburský jej považoval za mana, příslušného ke královskému hradu Křivoklátu, ale

jeho syn Ladislav Pohrobek a zemský správce Jiří z Poděbrad, pozdější český král, nikoliv.⁷⁾ Ladislav mu dokonce v roce 1457 potvrdil zápisnou držbu majetků od císaře Zikmunda a v tomtéž roce si od něj Ctibor vyprosil veškerou královskou odúmrtí, která se nacházela v Kačici. Postupně se mu tak podařilo získat všechny díly vsi a stal se jejím jediným držitelem.

Od roku 1454 se neúspěšně soudil o dědičný díl na tvrzi v Úlibicích se strýcem své druhé manželky Veroniky z Vřeskovice, Benešem z Hustiřan a Mokrovous; měla zde dědičný podíl po své matce Anně z Úlibic. Její dědičné nároky se však nepodařilo prosadit.⁸⁾ 29. dubna 1457 se Ctibor připomíná jako svědek smlouvy mezi tuchlovičským rychtářem Petrem a pražskou kapitulou o platech od dvou poddaných v Tuchlovičích. Roku 1461 vystupoval Ctibor spolu s Václavem ze Šanova, Jindřichem Sucholem z Čermic a Janem z Hracholusk jako svědek, že před padesáti lety za krále Václava IV. držel Habart z Vraného s manželkou Zdenou v Šanově dva lány a v Neckách půl lánů polí.⁹⁾ V následujícím roce Ctibor ve velmi vysokém věku zemřel.

Ctibor dokázal velmi dobře využít politických zkušeností, které nabyl během husitských válek a jako přímý účastník těchto bouřlivých událostí byl později jistě váženým členem stavovské obce. Dokázal navíc ve svých rukou soustředit dosud největší majetek ze všech známých členů rodu. Postupně získal celou Kačici s tvrzí, hrad Svojkov u České Lípy, mlýn v Blahoticích a zápisné vsi Honice, Svojetín a Rynholce s tvrzí Sobínem. Tyto zápisné vsi však měl zřejmě propůjčeny jen na dobu svého života, protože po jeho smrti všechny připadly zpět královské komoře, od které je získali jiní majitelé.

Často také figuroval jako svědek při různých majetkových transakcích, což znamená, že se značně zvýšila prestiž jak samotného Ctibora, tak celého rodu. Jeho podpis nalézáme také na smlouvě ze zemského sněmu v roce 1452, již byl Jiří z Poděbrad ustanoven za zemského správce.¹⁰⁾ Spolu s majetkovým a společenským vzestupem mohl být Ctibor také stavovsky povýšen do rytířského stavu, chybějí však pro to doklady. Vysvětlovalo by to však Ctiborovu prestiž mezi okolní šlechtou i erb Kapounů ze Svojkova, Ctiborových potomků, který se nikdy mezi předchozími vladyky z Kačice nevyskytoval.¹¹⁾ Navíc v souvislosti s hradem Svojkovem jsou často uváděni rytíři z Kačice.

Zajímavá je otázka sídelního Ctiborova místa. Jako nejpravděpodobnější místo se zdá kačická tvrz. Svojkovský hrad zřejmě nevlastnil příliš dlouho a tvrz v Sobíně mu náležela jen po dobu jeho života a pak přešla zpět do majetku královské komory. Ctibor by tedy neměl důvod zdejší tvrz přestavovat a upravovat. V dlouhodobé a dědičné držbě měl tedy jen kačickou tvrz.¹²⁾

Tím, že Ctibor používal dva predikáty, „z Kačice“ a „ze Svojkova“, se řada badatelů domnívala, že se jedná o dvě osoby, a velmi často se uvádí Ctibor ze Svojkova jako nová vrchnost v Kačici. Ctibor z Kačice měl ve Slánském kraji jistý majetek, takže jeho rozšiřování se jeví jako zcela logické. Navíc tak malou ves, již rozdělenou na několik dílů, jakou Kačice byla, také nebylo možné dělit donekonečna. V době, kdy měli hrad Svojkov držet kačičtí vladykové, byl Ctibor jediným známým a pravděpodobně také jediným žijícím členem svého rodu.¹³⁾ Přestože držba svojkovského hradu byla zřejmě jen krátkodobá, podržel si již predikát ze Svojkova, který pak mohl střídavě užívat s rodným „z Kačice“, kde zřejmě sídlil na zdejší tvrzi. Navíc by bylo velmi zajímavé, jak se zápisné vsi Ctibora z Kačice dostaly do majetku Ctibora ze Svojkova, když je ještě v roce 1457 král Ladislav potvrdil právě Ctiborovi z Kačice. Oba pánové by tedy střídavě disponovali tímž majetkem, takže by mezi nimi musely probíhat časté majetkové transakce, nebo vleklé majetkové spory, o nichž by se však musely zachovat nějaké zprávy. Pouze v jednom dochovaném záznamu užil Ctibor obou predikátů, a to bylo právě na sněmu na sv. Jiří roku 1452, kde je podepsán jako Ctibor z Svojkova a z Kačice.¹⁴⁾

Ctibor byl dvakrát ženatý. S první manželkou Kateřinou Kapounovou ze Smičie měl syna Jana. Druhá manželka, Veronika

z Vřesovic, dcera rytíře Oty z Vřesovic a Anny z Úlibie,¹⁵⁾ jej přežila. O dalších Ctiborových dětech se nedochovaly žádné zprávy. Celý majetek zdědil syn Jan. Ten si po otci ponechal predikát „ze Svojkova“ a po matce k němu připojil příjmení Kapoun. Jeho potomci se pak psali Kapounové ze Svojkova.

Ctiborův syn Jan tedy zdědil celý majetek po otci. V roce 1481 koupil tvrz v Jiřkovicích u Brna. Roku 1488 jej žaloval Erhart z Dupova za to, že po otci užíval blahotický mlýn, který měl podle práva patřit dědičkám Pešika z Blahotic. Kolem tohoto sporu je velká řada otázek. Erhart žádal o uznání práva, že mu byl mlýn zapsán do desek zemských, nicméně mlýn zůstal ve vlastnictví Janově. V téže roce Jan soudně vymáhal dluh 4 kop grošů českých od Petra Makušky z Nemičevsi, nevíme však s jakým úspěchem.¹⁶⁾ Janovo jméno je uvedeno také ve zřízení zemském od krále Vladislava II. Jagellonského z roku 1500, kde se článek 85 odvolává na rozsudek z roku 1497. Zmíněný rozsudek se však nedochoval. S manželkou Kateřinou z Čechovic († 10. září 1518) měl syny Pirama, Jindřicha a Jaroslava. Někdy v 90. letech Jan prodal všechny své statky na Slánsku a přestěhoval se do Kutné Hory, kde 14. listopadu 1499 zemřel.

Několik desetiletí nemáme o Kačici žádnou zprávu, ale je zřejmé, že někdy po prodeji došlo k opětovnému rozdělení vsi a tvrze, která přestala sloužit jako sídlo vrchnosti a nejspíše zpuskla. Jedna polovina se stala součástí stochovského statku, který držel Jan Hromada z Borčic. V roce 1528 celý statek, který tvořilo „zboží Stochov, dvůr v Lánech a v Kačici kmetčí dvory“, prodal Jindřichovi Žejdicovi ze Šenfeldu. Druhá část vsi se stala součástí panství Kornhaus (Mšec), které vlastnili Kolovratové. Když v roce 1528 zemřel Jiří Buštěhradský z Kolovrat, pán mšeckého panství, odkázal své statky strýci Janovi. Ty mu však měly připadnout až po smrti nebo novém sňatku Jiřího manželky Elišky z Fictumu. Protože Eliška Jana přežila (zemřela před rokem 1540), zdědil panství její synovec Jetřich. Ten však velkou část majetku promrhal, a když v roce 1547 zemřel, zbylé zadlužené statky si rozdělili jeho strýcové. Kornhaus připadl Ludvíkovi Bezdrůžickému z Kolovrat († 1555), který byl nucen jeho části odprodávat. Tehdy k panství náležel „zámek Kornhaus se dvorem a městečkem a vsí Milý, Srby, Lhota, Žehrovice, Třice, Honice, Třebichovice, Hořešovice, Lodenice, Kačice a právo, aby si mohl vsi zastavené Pozdeň a Břín vyplatiti“.¹⁷⁾

V roce 1550 od něj koupil část Kačice s Krtským rybníkem Jan Bořita z Martinic, pán sousedního Smečna. V následujícím roce ves zcela získal její druhé poloviny od Jiřího Žejdice ze Šenfeldu, syna Jindřicha Žejdice. Kačice byla natrvalo připojena ke smečenskému panství. Martinicové sídlili na výstavné tvrzi ve Smečně, která byla později přestavěna na reprezentativní renesanční zámek, a pro nové majitele nemělo smysl, aby zpustlou kačickou tvrz obnovovali. Její zbytky zde viděl ještě v první polovině 19. století F. A. Heber, avšak později zcela zanikly v obecní zástavbě. Tvrz stávala v blízkosti někdejšího poplužního dvora, později náležejícího místnímu JZD, který byl v 70. letech zbořen. Dnes je v jeho místě dětské hřiště.¹⁸⁾

Poznámky: 1) Profous, A.: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II. Praha 1949, s. 176. 2) Sedláček, A.: Hrad, zámek a tvrz Království českého VIII – Rakovnícko, Slánsko. Praha 1996, 3. vydání, s. 155; 3) O Ctiborovi nejnoveji Vytlačil, L.: Osudy slánského rytíře v 15. století. Ctibor z Kačice a ze Svojkova. In: Posel z Budče 24. Kladno 2007, s. 21 – 22; 4) Viz pozn. 2; 5) Vytlačil, L. (ed.): Kronika obce Kačice 1932 – 1939. Kačice 2006, s. 8; 6) A. Sedláček jej právě k r. 1437 uvádí již s predikátem „ze Svojkova“ – citace v pozn. 2; 7) Palacký, F.: Dějiny národu českého VI. Poznámky, vysvětlivky, rejstřík. Praha 1973, s. 613; 8) Heber, F. A.: Böhmens, Burgen, Vesten und Bergschlösser VII, Prag 1849, s. 480; 9) 680 let Kačice. Obecní úřad Kačice 1998 s. 16; 10) Viz pozn. 5; 11) Poprvé je Ctiborovo erbovní znamení zmíněno až r. 1457 a tehdy užíval šití svíslé dělený na černou a stříbrnou polovinu. O tom Sedláček, A.: Českomoravská heraldika II. Praha 1925, s. 234; 12) Tomu by nasvědčovalo i to, že A. Sedláček Ctibora k roku 1457 zmiňuje s predikátem „ze Svojkovic na Kačici“ – viz citaci v pozn. 12; 13) Predikátu „z Kačice“ v té době užíval kromě Ctibora jen Još-

z Kačice († 1455), majitel tvrze v Drastech. Ten však není nikdy v souvislosti s hradem Svojkovem uváděn a neužíval podle něho ani predikát. Još a Ctibor zřejmě ani nebyli příbuzní, protože po Jošově smrti připadl jeho majetek královské komoře. 14) Viz pozn. 5; 15) Viz pozn. 8; 16) Viz pozn. 5; 17) Mšecké Žehrovice 950 let. Obecní úřad Mšecké Žehrovice 1995, s. 38 – 39; 18) Další použitá literatura a prameny: Anděl, R. a kol.: Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Praha 1984; Desky dvorské království českého VII. První kniha páhonná z let 1383 – 1407. Praha 1929; Dobner, L.: Kačice, ves a její historie; Slánské listy X/2004, č. 2; Hořec, F. a kol.: Hrad, zámek a tvrz v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII. Praha 1988; Kolář, M.: Českomoravská heraldika. Praha 1902; Koller, R.: Nástin regionálních dějin okresu kladenského. Kladno 1968; Sedláček, A.: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 5. Praha 2003; Schaller, J.: Topographie des Königreichs Böhmen I. Prag 1785; Sommer, J. G.: Das Königreich Böhmen XIII. Prag 1845; Vytlačil, L.: Vladykové z Kačice a Kapounové ze Svojkova, Heraldika a genealogie 38/2005, č. 1/2. Lukáš Vytlačil

Zemřel PhDr. Jiří Kohoutek, CSc.

V pondělí 5. listopadu 2007 zemřel nečekaně ve věku pouhých 55 let archeolog, historik, místopředseda, sekretář a jeden ze zakladatelů zlínské pobočky Klubu Augusta Sedláčka.

Narodil se 30. července 1952 ve Zlíně, tehdejšími Gottwaldově. Po ukončení Základní devítileté školy absolvoval ve svém rodném městě v letech 1968 – 1972 gymnázium. V letech 1972 – 1977 vystudoval archeologii a historii se zaměřením na středověkou archeologii v Brně na tehdejší Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně, nyní Masarykově univerzitě. Již na studii se seznámil se svou ženou Janou, která studovala rovněž archeologii a historii a mají spolu dceru Petru. Ještě jako student univerzity nastoupil v roce 1976 do Oblastního muzea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově.

První z jeho nejznámějších výzkumů byly vykopávky na královském hradě Brumově nad Vlárským průmyskem v letech 1977 – 1982, kde našel mimo jiné dle jeho slov jeden ze svých „životních objevů“ – románský tympanon královského hradu znázorňující symboliku Krista – vínné listy a díky tomuto objevu

datoval středověké osídlení jihovýchodní Moravy již do první čtvrtiny 13. století a následkem tohoto nálezu bylo započato se systematickým výzkumem středověkých hradů v tomto regionu. Následoval průzkum 15 dalších hradů ve Vizovických a Hostýnských vrších (1983 – 1987). Nejvýznamější z nich byl původně královský hrad Lukov v Hostýnských vrších, který zkoumal v letech 1984 – 1991. Výsledky své výzkumné archeologické práce, jež podstatně doplnila nebo opravila historii regionu známou dosud jen z písemných pramenů, shrnul Jiří Kohoutek v monografii Hradů jihovýchodní Moravy vydané v roce 1995 nakladatelstvím Archa. Již navždy budou hrad Brumov a Lukov spojeny s jeho jménem.

V letech 1990 – 1992 pracoval v Archeologickém ústavu Československé akademie věd v Brně. Od roku 1993 pracoval až do roku 2007 v Ústavu archeologické památkové péče v Brně, jehož detašované pracoviště na hradě v Malenovicích řídil; probíhaly záchranné práce v oblasti střední a východní Moravy, např. výzkum Horního náměstí v Přerově, Hradiska v Olomouci, hradu Sovince a hradu Helfštýna.

Mimo toho se profesionálně intenzivně zajímal o pravěké lokality v okolí Zlína. Jako vedoucí zlínské pobočky zmíněného

Ústavu, jež sídlila na hradě v Malenovicích, se věnoval náročným záchranným výzkumům na lokalitách ohrožených stavební činností. Velké záchranné výzkumy byly v Malenovicích-Mezicestí v letech 1999 – 2003, Chmelín u Kvítkovic (nyní součást Otrokovice) v letech 2004 – 2005.

V letech 2005 – 2007 proběhly objevy slovanských depotů železných předmětů na vrcholu nejvyšší hory Vizovických vrchů Klášťov (753 m n. m.) u obce Vysoké Pole, který se stal zároveň Jirkovou „Jabutí pání“. Jiří Kohoutek se na základě těchto objevů domníval, že hora sloužila jako slovanské obětiště a byla jedním z nejvýznamnějších slovanských lokalit ve střední Evropě.

V roce 1995 padla na úrodnou půdu jeho myšlenka o založení šesté pobočky Klubu Augusta Sedláčka v rámci České republiky. Na podzim tohoto roku došlo k ustavující schůzi zlínské pobočky, na které se stal jednatelem a díky svým schopnostem dokázal mistrně spojit jak profesionály, tak prosté zájemce a nadšence o historii hradů a feudálních sídel. Významně se zapojil do aktivit pobočky a svých kontaktů v profesních kruzích využil naplno pro všechny členy pobočky. Díky němu byly zorganizovány zájezdy a poznávací akce jak v českých zemích, tak i v zahraničí (hrady západního a středního Slovenska, románská a renesanční architektura Toskánska) a aktivně se účastnil i ostatních akcí organizovaných zlínskou pobočkou (Rakousko, Polsko a další). Mimo jiné pomáhal při zakládání Muzea ve Slavičíně a spolupracoval s Klubem přátel historie Slavičínka, Historickým klubem v Otrokovicích a s Městským muzeem v Napajedlích.

Jirka Kohoutek byl osobností velmi charismatickou a extrovertní, ale kdo ho měl možnost blíže poznat věděl, že je zároveň člověkem velmi lidským, kamarádským a citlivým. Za své názory, o kterých byl přesvědčen, že jsou správné, se dokázal přit „do krve“. V práci byl vždy precizní a své úkoly si velmi svědomitě plnil a totéž žádal po svých podřízených. Zároveň ale vždy dokázal kamarádským způsobem své podřízené zaujmout pro společnou práci. Vynikal darem poznávat a obklopotat se lidmi podobných zájmů a díky své vlastnosti nadchnout je pro společnou věc dokázal z nich „vyždímat“ maximum. Byl jedním z posledních renesančních lidí dnešní doby. Jeho obrovský přehled v historii a architektuře ohromoval. Dokázal vždy ocenit úsilí a práci jiných lidí a jeho cit pro spravedlnost byl pověstný. Byl znamenitým vypravěčem, jeho sdělení byla uchvacující a i sebenednější příběh z jeho úst zněl poutavě. Schopnosti vyprávět se naplno projevil v jeho přednáškovém talentu, kde dokázal strhnout svou rétorikou každého posluchače. Zvláště významné a nezapomenutelné byly v poslední době přednášky o křížáckých hradech na Blízkém východě a o výzkumných pracích na hradišti Klášťov.

Jeho jméno spojené s řadou významných objevů na poli archeologie zůstane – jak si vždycky přál – navždy zapsáno do historie jeho rodného Valašska, které měl tak rád. Osobnost Jirky Kohoutka na poli zlínské KASKy je nesmazatelně zapsána v povědomí všech, kteří ho znali a už nyní, krátce poté, co nás navždy opustil, je více než jasné, že po něm zůstává ohromná „díra“ a že jej nemá, jak z profesionálního, tak lidského hlediska, kdo nahradit.

Jirko, víme, že jsi již v Šalamounově chrámu a shovívavě se na nás díváš. Kdybys měl možnost vyjádřit se k této, pro nás tolik bolestné situaci, možná bys to shrnul slovy, která zazněla při vyhlášení první křížové výpravy v Clermontu: „Bůh tomu chce“ – ale proč tak brzy...
Jiří Hoza – Zdeněk Sadílek

Připomínka Jana Venuta

V roce 2008 vzpomínáme 175 let od úmrtí Jana Antonína Venuta (+ 1. dubna 1833 v Chrastí u Chrudimi). Jméno tohoto královéhradeckého kanovníka je všeobecně známé, jeho grafické dílo však dosud nebylo v úplnosti zveřejněno. Venuta můžeme zařadit po bok Jana Willenberga a F. B. Wernera, kterým současná česká uměnověda dluží především kritické moderní zhodnocení a vydání jejich díla. Anton Johann Venuto byl pokřtěn 24. května 1746 v moravských Jevišovicích, po teologických studích a nedlouhé církevní kariéře na Moravě si ho přítel a podporovatel, královéhradecký biskup Jan Leopold Hay, vyžádal do Hradce Králové, kde jej jmenoval 1. ledna 1786 sídelním kanovníkem při

chrámu sv. Ducha. Venuto se zdržoval převážně na biskupské rezidenci v Chrastí u Chrudimi. Kromě mapy Markrabství moravského a biskupství královéhradeckého v nových hranicích jsou známy především Venutovy kolorované kresby a náčrty českých, moravských a bavorských krajin, měst, vesnic, hradů a zámků.

Zdá se, že Venuto neměl žádné výtvarné školení. Své veduty vytvářel ve volných chvílích, nejspíše při vizitacích, biřmováních a podobných příležitostech, kdy se sám anebo v doprovodu biskupa dostával mimo Hradec Králové nebo Chrast, jejíž okolí zdokumentoval velkým množstvím kreseb. Kreslí i při lázeňských pobytech, překresloval starší veduty i práce svých současníků. Z jeho díla je dnes znám především soubor 399 kolorovaných kreseb z vídeňské Národní knihovny, seznam zobrazených lokalit či úplnou edicí tohoto ikonografického pramene však postrádáme. Nedávno byl publikován obsah jednoho z dvou Venutových skicářů, chovaných na našem území. Další Venutovy práce se nepochybně nacházejí ve sbírkách muzeí, galerií, zámků a možná i v soukromých rukou, většina z nich však dosud uniká pozornosti, zejména pokud nejsou přímo signovány.

Jan Antonín Venuto byl pohřben po boku svého přítele Jana Leopolda Haje u jižní stěny hřbitovního kostela sv. Martina v Chrašticích u Chrastí (okr. Chrudim). Náhrobníky s krásnými českými (!) a latinskými nápisy jsou dnes přemístěny do kostelní lodi.
Jiří Slavík

Už jste četli...?

Dědictví Koruny české XVI/2007, č. 3. Časopis ochránců a přátel našeho kulturního dědictví. Vydává Nezávislá památková unie. Z obsahu: M. Paříková: Palácové zahrady pod Pražským hradem, s. 16 – 17; J. Vilhelm: Kam kráčíš, památko česká?, s. 19 (reakce na článek Quo vadis, památky české? Peruc od dob slávy po utrpení).

Karel Pokorný: **Odkrytá tajemství podzemních chodeb.** V knize jsou pomocí fotografií a plánek dokladovány podzemní prostory hradů, tvrzí, zámků, církevních staveb a měst, odděluje se tu realita od fantazie a spekulací. Nikoli „ukázala to virgule“, ale speleoarcheologický průzkum. Kniha obsahuje i kapitulu o pokladech a dosud nepublikované objevy například podzemní chodby na jihočeské tvrzi, dále o průzkumu podzemí na hradě Zvířetických, v klášteře Chotěšov nebo ve Znojmě. Vázaná kniha 126 x 206 mm, 278 stran, 315 Kč lze objednat v nakladatelství ARSCI, Hellichova 7, 118 00 Praha 1, tel. 251510840. Při e-mail. objednávce (arsci@arsci.cz) sleva 5%, při koupi v nakladatelství 10%. Autor, člen KASu, musel na „barevnost“ publikace přispět z vlastní kapsy.

Tomáš Durdík: **Hrady přechodného typu v Čechách.** Publikace detailně a s bohatým ilustračním doprovodem prezentuje výsledky autorových archeologických výzkumů královských hradů Hlavačov, Angerbach a Tachov a výsledky výzkumu A. Hejny na hradě Týnec nad Sázavou. Dále je pozornost věnována Ruchomperku, Hrnčíně, Hlavačovu u Chocně, Hořovicím, hradu u Kvítkova, u Čtyřkol, Škaře u Úval a Vimberku (povrchový průzkum a drobná sondáž). Ve všech případech je rozebrána problematika jejich historie a podoby a zhodnocení archeologických nálezů. Charakteristické znaky, spojující všechny tyto hrady, z nich umožňují vytvořit typ, nazvaný hrady přechodného typu, náležející nejstaršímu horizontu českých hradů. Formát 210 x 297mm, černobílý tisk, 288 stran, vázaná, 569 Kč. Knihu si můžete objednat na adrese vydavatele Agentura Pankrác, s. r. o., Na Bitevné pláni 38, 140 00 Praha 4 nebo na tisk@pankrac.com.

V edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa vyšel svazek 37 – **Zaniklá ves s tvrzí Týnec a Pecihrádek v Plzni** z pera Jana Hajšmana. Knížka má 60 stran, barevnou přílohu a je ji možné objednat v ceně krabičky cigaret u nakladatelství Ing. Petr Mikota, U Bachmače 10, 326 00 Plzeň nebo na e-mailu uvedeném v tiráži.

Zdeněk Procházka: **Lštění, proměny jednoho rytířského sídla aneb jak se státi zemánkem.** Formát B5, 104 stran, pevná vazba, řada fotografií archivního materiálu, barevná příloha atd. Dějiny, popis, stavebně historický průzkum, archeologický výzkum a oprava tvrze ve Lštění na Domažlicku. Připojeny jsou také praktické rady těm, kteří už nějaké to panské sídlo vlastní

nebo by chtěli vlastnit a opravit. Koupit knihu bude možné v plzeňských knihkupectvích, objednat na e-mailové adrese zdenek.pruclazka@rzone.cz.

Redakce

Tomáš Durdík: **Hrad Pšimda**. Jako 14. svazek edice Vlastivědná knihovnička Společnosti přátel starožitností vydala uveřejněná společnost v Praze roku 2007. Pěkná monografie o jednom z nejstarších hradů v Čechách a památkách v jeho okolí, provázená množstvím vyobrazení a vybavená německým resumé. Barevná obálka, formát A4, 103 stran.

P. Ražmberský

Z hradů, zámků a tvrzí

Téměř celá plocha zaniklého dvora plaských cisterciáků s tvrzí (propugnaculum), jménem **Třebokov** (okr. Plzeň - sever), považovaného dříve za pozůstatky hradu Železnice, byla v září 2007 zbavena porostu, tedy vykáčena, při čemž byla na několika místech naražena ohradní zeď. Areal dvora je nyní krásně přehledný, za několik let však zaroste neprostupným mlázem.

Zaniklý vladýcký dvůr s tvrzí **Mydlná** (okr. Rokycany) je opět narušen; v září 2007 zde byla zjištěna uprostřed hlavní věže vykopaná „sonda“ asi metr na metr a z ní vyházené velké kusy mazanice. Také ohradní zeď areálu směrem k rybníčku je z části rozkopaná.

J. Hajšman

Kopaniny (Knigsreut, okr. Cheb) se nacházejí asi 5 km severovýchodně od Aše poblíž Podhradí. Panské sídlo – renesanční čtyřkřídlá patrová stavba s okrouhlými věžemi v nárožích – zde vzniklo před rokem 1537. Po třicetileté válce jej **Zedwitzové** přestavěli v pohodlný zámek s rozsáhlou knihovnou a zahradou s rybníkem a jízdárnou, další přestavba následovala ve 2. polovině 18. století. **Zedwitzův** zámek s přílehlým poplužním dvorem sloužil až do 20. století. Počátkem 70. let 20. věku, kdy byl zámek „v péči“ státního statku, musela být většina budov pro katastrofální stav stržena. Z kopaninského panského sídla se 21. století

dočkala pouze část přízemí původní renesanční stavby – 2 místnosti, první s klenbou křížovou, druhá s klenbou valenou. Bohužel ani to už dnes neplatí. Dle sdělení majitele došlo v dubnu 2007 k mohutnému požáru. Kromě obvodového zdíva a množství ohořelých trámů jsem shledal v první místnosti necelou polovinu křížové klenby. Valená klenba strop vedlejší místnosti, ač částečně poškozená, zatím vydržela.

Zámek **Nekmíř** (okr. Plzeň - sever) nadále chátrá. V listopadu 2007 jsme zde nenašli žádné aktivity směřující k záchraně objektu. Lešení „zdobící“ východní průčelí rezaví a jediné recentní oživení areálu zámku tvoří barevné skvny od stěh paintballistů, kteří sem svými aktivitami pronikají ze sousedního poplužního dvora. Jediný vstup gotickým portálem do přízemí bývalé tvrze je v důsledku úmyslného zasypání zeminou neprůchodný.

O. Slabý

Na svatou Markétu (14. července), při místní pouti, se na jediný den pro návštěvníky otevřel dlouhodobě uzavřený zámek v **Trpístech** (okr. Tachov). Vlastníkem této barokní perly západních Čech se známou freskou je poslední 4 roky německý podnikatel D. A. Malik, který se snaží zámek zvelebit. Zatím se povědlo vyčistit a upravit zámecký park, v prvním patře probíhají opravy místností. V jedné z nich je už k vidění kompletní zařízení i s renesanční postelí s nebedy. Jsou opravovány podlahy, položeny parkety, vsazena nová okna a dveře a zprovozněny dva pů-

vodní lchy. Do budoucna je plánováno větší část zámku zpřístupnit, menší část bude sloužit jako soukromý byt majitele. V blízké budoucnosti bude snad také na střeše nahrazena plechová krytina krytinou šindelovou, jež kdysi kryla novostavbu. Také je plánována výstavba bioplynové stanice k vytápění všech zámeckých objektů. Lze jen popřát hodně štěstí a také peněz, aby se stav objektu výrazně zlepšil a opět zaujal své místo mezi barokním skvosty západních Čech.

Letos v létě byly zjištěny na ploše hradu **Lacembok** zvaném též **Zikev** (okr. Havlíčkův Brod) patrně amatérské výkopy – jámy. Největší, zhruba 1,5 m hluboká, se nacházela v prostoru válcové věže. Byly z ní vyházené kameny pocházející z hradních zdí. Zřejmě jde o práci hledičů pokladů s detektory kovů.

V. Lang

Červená Řečice (okr. Pelhřimov) – všechny tři bašty mají předrenesanční původ – u jihozápadní polygonální bašty lze v současnosti dokumentovat omítkové nárožní armatury, u jižní se ukazuje kvádrování s předstupujícími linkami a růžovou výmalbou nárožních kvádrů. Objekt by si zasloužil urychlené vyřešení statusu, aby mohly být zahájeny zajišťovací práce, protože nynější stav objektu brzo přivede do stadia neopravitelné zříceniny.

Český Krumlov – na hlavní budově zámku se v průběhu roku 2007 objevilo lešení a obnova fasád pokračovala na severním průčelí. Budova prachůmy na severním svahu pod barokním divadlem je prázdná a zřejmě se připravuje její rekonstrukce.

Komařice (okr. České Budějovice) – areál renesančního zámku z roku 1565 chátrá a převážná část je opuštěná. V nejhrošším stavu jsou objekty v bývalé zahradě, klasicistní pavilon, raně barokní sýpka a jako havarijní lze označit stav obytného domu v jižní části zahrady, u něhož se již propadla střecha.

Lanšperk (okr. Ústí nad Orlicí) – záchranné práce se soustředily na dokončení dozdivky líc obvodové hradby na jižní straně. V září byla slavnostně otevřena rozhledna a prakticky současně byla zahájena rozsáhlá akce zajištění suterénní paláce a odvodnění nádvoří. Její součástí je i archeologický výzkum severního suterénu. Výklenek v jeho západní stěně nebyl ukončen vstupem ani oknem, ale nejspíše větrákem. V destrukčním zásypu sklepa bylo nalezeno několik architektonických článků.

Pořešín (okr. Český Krumlov) – i v roce 2007 pokračovaly průzkumné a záchranné práce, soustředěné především do oblastí bran hradu. Podle aktualizované informační tabule archeologové mimo jiné našli i zbytek středověké kojenecké lahve.

Rožmberk (okr. Český Krumlov) – ze střešy válcové věže **Jakobinky** na Horním hradě byly po jarní větrné smršti sejmuty zbytky tažkové krytiny a vrchol věže byl větrně krakorců pokryt ochrannou sítí. V jakém termínu plánuje Česká pošta jako majitel objektu pokračování zajištění objektu, není známo. Na přílehlém, převážně klasicistním domě s kaplí jsou zřetelné sondy ve sgrafitu.

Tichá (okr. Český Krumlov) – věžová tvrz pomalu podléhá zkáze. Dosavadní popisy se nezmiňují o vnitřních patrových ústupcích a šterbinových oknech ve východní stěně 1. patra a jižní stěně 2. patra. Věž nepochybně měla sloužit jako útočiště v nejhrošším nebezpečí a v mírovém období jako symbol moci svého majitele. Odlámaní či opadání líc zdíva na obvodu přízemí je velmi starého data, nalezneme je již na fotografii v kaplickém díle soupisu památek České akademie věd a umění.

J. Slavík

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail rozember@kar.zcu.cz.

Pobočky, které nezaslaly do poloviny prosince seznamy členstva a předplatitelů **Hlásky** (a na účet rady č. 0721629319/0800 „desátky“ a předplatné), opět nedostanou **Hlásky** do té doby, dokud tak neučiní (viz minulý číslo **Hlásky**). Dále upozorňujeme funkcionáře poboček na nutnost vyplývající ze stanov – nejpозději do uzavěrky dalšího čísla **Hlásky**, tj. do 10. března, zaslat na adresu **Rady Zprávu o činnosti a Zprávu o hospodaření za rok 2007**. Doufáme, že se jim to podaří včas, a nikoli až na podzim.

Konference **Dějiny staveb 2008** se koná na zámku Nečtiny ve dnech 28. – 30. března 2008. Členové KASu, kteří měli příspěvek na minulou konferenci a kterým účast nehradí zaměstnavatel, jsou osvobozeni od konferenčního poplatku. Studenti denního studia, kteří zde představí alespoň poster, zaplatí snížený poplatek ve výši pouhých 100 Kč. Další informace na <http://www.evida.cz/shp/>. Přihlášky zasílejte na adresu Ing. Petr Mikota, U Bachmače 10, 326 00 Plzeň.

Výzvu sekretáře Rady ke zveřejnění telefonických a e-mailových adres poboček ke snadnějšímu spojení v minulém Hlasece patrně funkcionáři nečetli, neboť jinak si snad nelze vysvětlit absolutní nezáměr. Také výzvy k zaslání informací o dění na hradech, zámcích a tvrzích členstvem a článků od členů „vládnoucích perem“ se až na světlé výjimky mají účinkem.

Redakce se omlouvá čtenářům i autorům za tvůrce sazby, který v minulém čísle umístil obrázky týkající se hradu Výrova do textu úplně jiného příspěvku. Dále redakce přeje všem členům klubu, zvláště funkcionářům nezanedbávajícím své povinnosti a autorům publikujícím v Hlasece, v roce 2008 hodně zdraví, pohody a úspěchů.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Kopeckého sady 2, 301 36 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail rozember@kar.zcu.cz.

Každou první středu v měsíci (když v poledne houkají sirény) se od cca 16. hod. koná v restauraci U Vincenta schůzka členů plzeňské pobočky. Od 17.30 bývá kratší přednáška na nejrůznější témata. Podzim přinesl přednášky o cizích zemích. V říjnu vyprávěl F. Kasl o svých cestách za hrady Středního východu a v listopadu se s ostatními podělila o své zážitky z poznávání inekých hradů, pevností, svatyní a měst v Peru J. Fišerová. Zlomková keramika z jižní Ameriky by zmátla leckterého archeologa. Až v prosinci jsme se vrátili „domů“ – T. Karel seznámil hojně navštívenou schůzku s dalšími zjištěními učiněnými na své tvrzi ve Svinně.

Zjistili jsme, že pošta nedoručila několik Hlasek – patrně se odlepily štítky s adresami. Jestliže někdo další nedostal podzimní Hlášku, ať dá vědět. Řešíme to vkládáním adres do obalu časopisu. Upozorňujeme, že změny titulů nebo adres je třeba oznámit včas, stačí e-mailem nebo telefonicky.

Listopadovou přednášku pro veřejnost (J. Anderle – Hrad a zámek Poběžovice) vyslechlo a poutavě obrázky shlédlo 29 lidí. Zvýšil se počet posluchačů z řad „veřejnosti“ a snížil z řad členů pobočky. Doufáme, že další přednáška, k níž jsme pozvali předního kastelologického odborníka dr. Durdíka, počet posluchačů zvýší a uvedení poměr obrátí. Téma přednášky zůstává pro zvýšení zvědavosti členstva zatím nezveřejněno. **Přednáška se uskuteční ve středu 20. února** od 17. hod. v objektu Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Sedláčkově ul. 15, v zasedací místnosti ve druhém patře.

Podzimní členská schůze odhlasovala funkcionáře a výbor pobočky na další období ve složení: Předseda T. Karel, sekretář P. Rožmberský, pokladní J. Richterová, členové výboru P. Mikota, J. Čihák, M. Novobilský, J. Anderle, V. Knoll, J. Hajšman, kontrolor účtů J. Světlík. Dále oficiálně přijala čtyři nové členy, kteří se přihlásili od jarní schůze. V diskusi o směrech jarního zájezdu a vycházky padaly různé návrhy, z nichž konkrétní trasy vybere výbor. Z návrhu na znovuvytvoření adresáře klubu, který vyšel dvakrát v Hlasece v začátcích KASu, se v diskusi vytrýbil názor, že půjde jen o adresář členů plzeňské pobočky, a to jen těch, kteří o to projeví zájem a sami poskytnou informace – jméno, kontakt (telefon, e-mail) a specializaci na ten který obor. Vyplněný připravený dotazník odešlete na adresu pobočky nebo předejte na schůzkách funkcionářům do 10. března. Adresář bude rozeslán zájemcům společně s jarní Hláškou.

Podzimní zájezd na Rakovnícko a Lounsko byl téměř plně obsazen, i když se počasí tvářilo hodně zamračeně. Pod vedením M. Novobilského (děkujeme) osazenstvo autobusu vystoupilo poprvé v Oráčově. Nezamířili jsme do zdejšího nápravného zařízení, ale na druhou stranu. Asi po kilometru a půl jsme došli na nevelký „dřoburk“ neznámé historie, kde se v narušeních vyskytovaly keramické zlomky datovatelné do 13. – 14. století; hrádek se husitských válek zřejmě nedočkal. Skupinka asi deseti opozdil-

ců zbloudila a vůbec na lokalitu nedorazila. Našli alespoň houby. Dalším navštíveným místem byl Petrohrad. Naproti opravenému zámku s psychiatrickou léčebnou stojí torzo úřednického domu bez střechy. Cesta ke hradu vede podél lesoparku a jen drát s el. proudem odděloval v něm se pasoucí velké stádo zcela bílého skotu od účastníků zájezdu. Dobytek asi již dlouho neviděl takové „stádo“ lidí a tak si nás krávy a jalovice přišli za bujarého bučení prohlédnou zblízka. Při výstupu na hrad bylo všude pino bedel a obřích pýchavek a kastelologický zájezd se pozvolna měnil na zájezd mykologický. Z původního hradu mnoho nezbylo. Veliká kulatá barokní „vybydlená“ kaple až na výjimku nikoho nelákala. Při romantických úpravách byla z okrouhlé bašty učiněna vyhlídka, vyhlídka byla s druhotným využitím kamenických prvků vystavěna také na nejvyšším místě hradiště. Projížděli jsme poté kolem hroutícího se zámku v Bělenci a dalším hradem tzv. Mile-rova typu byl Šprymberk. Turisté jej na mapách i pomocí informační tabule umístili na Křížový vrch, kde však nejsou žádné fortifikační prvky (vyskytuje se tam ale středověká keramika a bylo to nejspíše strážště). Pravý Šprymberk se nalézá na nevyšoké ostrožně nad zákrutem potoka a je trojdielný. Hlavní stavby hradu, po nichž se však již zdi nad povrchem nedochovaly, stály na prostředním oddělení, na skalnatém zadním opyši mohla stát nějaká lehčí obranná stavba. Následoval přesun do oblasti opuky. Na opukové podloží doplatil hrad Džbán, jehož zdi se většinou z rozpadávající se opukové skály zřítily. Prudký výstup na Džbán spíše necestou než cestou část lidí odradil a raději jeli s řidičem otočit autobus, což se podařilo až v Domoušicích před hospodou u zachovalého zámečku. Lounské pivo tu měli za neuvěřitelných 13 Kč. Návrat ze Džbánu přinesl další houby – malé, velké, tlusté, tenké. Nejvíce zděných konstrukcí bylo na rozsáhlém hradě Pravda, kde pozvolna dožívá velký gotický lomený portál z opuky a je tu značné množství zbytků dřevěných prvků (stropních trámů, kůlů lešen), vhodných pro dendrologické datování. Houbové orgie dosáhly vrcholu. Posledním navštíveným místem bylo královské město Louny. Někteří účastníci vystoupili na věž kostela, jiní si prohlédli zrekonstruovanou Žateckou bránu, ostatní měšťánské domy, z nichž vyniká dům s arkýřem – lounské muzeum. Došlo i na občerstvení v místních hospůdkách. Přesunem do Plzně byl zájezd zdárně ukončen, nezmokli jsme, nikomu se při slézání a slézání hradních návrší nic nestalo a dokonce i synek jednoho ze členů klubu, který vylezl na co se dalo a téměř odevšad skočil, zůstal vcelku. Takže sláva nazdar výletu!

Obdobně se vydařila i podzimní autovycházka. Ve třetí čtvrti na osm, v čas odjezdu, bylo na stanovišti pouze jedno auto a hlouček pěšáků a vypadalo to beznadějně. Vzápětí však dorazily další vozy a nakonec se kolona pěti aut s 16 pasažéry vydala na Podbořansko. Byla velká zima a foukalo, avšak slunce svítilo, i když moc nehlálo. První zastávkou byl hrad Kryry (též Kozihradý). Vysoko nad obcí stojí na návrší rozhledna bizarních tvarů přímo na hradišti nevelkého hradu, odděleného od planiny dvěma příkopy, mezi nimiž se nalézalo stísněně předhradí, a kde jsou ještě patrné terénní reliktů staveb. Z vlastního hradu se nic nedochovalo, jeho poslední zbytky zmizely při planýrce pro stavbu rozhledny. Ta byla již sice nepřístupná, ale i tak jsme viděli Dou-povské hory a zasněžené hřebeny Krušných hor. Následoval přesun do Vroutku, kde vůdce výpravy O. Slabý zajistil klíče od románského kostela sv. Jakuba. Původně stála u kostela tzv. kurie, sídlo velmože, jehož byla kostelní věž hlavní obrannou součástí. Vnitřek kostela na chvíli poskytl útočiště před studeným větrem a všichni se rozplývali nad dokonalostí románského stavitelství. Obdivovali nejen okna a okénka, ale ve věži i trezor a schodiště v síle zdi a nakonec i zvon z r. 1591. Unikátní dílo, trpící nekompetentními zásahy „památkářů“, jsme opustili směrem na Hlubany u Podbořan. Tady stojí objekt palácové tvrze, obklopené dosud ze tří stran zavodněným příkopem. Nároží jsou armována pískovcovými bloky, dochovala se i vnitřní ostění některých okenních otvorů. Objekt je provizorně zabezpečen pultovou střešou z vlnitého eternitu, která kazí celkový dojem, ale brání další devastaci zdiva. Následovalo občerstvení a zahřátí v hotelu „Slunce“ v Podbořanech. V Nepomyšli zajistil O. Slabý (moc děkujeme) přístup do tvrze s obvodovou zástavbou, pterost-

lé v zámek. Zanedbaný objekt byl nedávno zakoupen do soukromého vlastnictví a noví vlastníci se pustili do oprav. Několik ze 37 místností si upravují na bydlení, zrovna se opravovaly havarijní místa ve střeších a okolo tvrže nakládač srovnával terén a nakládal na traktor směs chroští, tašek a dalšího stavebního rumu, který tu zůstal z někdejších oprav. Jsou tu dochované portály a okna od pozdní gotiky přes renesanci po baroko, zajímavé klenby, malované stropní trámy, dvě černé kuchyně a několik malebných prevětů v síle zdí. Majitelé (manželé Archmanovi) zde chtějí bydlet, o zpřístupnění veřejnosti a o zásazích památkářů nechtějí ani slyšet. Patrně jsme byli poslední, kteří si zachovalou tvrž mohli podrobně „prolézt“. Poté jsme pokračovali na zříceniny hradu Křečova, situovaného v nevýrazné poloze, takže jsme k němu přišli vlastně z kopce. Lehčeji opevněné předhradí s terénními pozůstatky zaniklých objektů odděloval od skalky s hradním jádrem, z něhož zbývá několik zdí a zaklenutý prostor, široký příkop. Hrad byl v době své existence jistě zvláštní i černou barvou svých zdí, neboť byl zbudován z čediče. Také k záhadné zřícenině Lina jsme šli z kopce. Kdo zná její vyobrazení od Hebera, byl by překvapen. Tam je „Lihna“ znázorněna jako

Průzkum „nekulturních“ vrstev na tvrzišti u Vidhostic.

rovné terasy nad sebou. Na místě byla vyslovena domněnka, že nejde o tvrziště, ale o zvláštní hliník. Zde byl výlet oficiálně ukončen, ale na zpáteční cestě jsme se ještě zastavili na tvrzišti v Tlaskách, které překvapilo mohutným valem a příkopem a zbytky vnitřního lince zdi věžového objektu. Viděli jsme opravdu mnoho, a kdo nejel, zaváhal.

Účastníci vycházky uvnitř tajemné Liny.

relikt mohutné stavby na holé pláni. Dnes jej neuvídíte ani z deseti metrů, jak je okolí zříceniny zarostlé. Stojí sice na terénní hraně, ale na ostatních jejích stranách není stopa po zemním opevnění; jsou tu pouze reliktů zaniklých objektů nejspíše hospodářského dvora. Zdi půdorysně nevelké stavby jsou opět z černého čediče, spojovaného velmi kvalitní maltou, a pokud to materiál dovolil, pečlivě řádkované. Ve výši cca 2 m jsou po obvodu stavby dochovány lešeňové čtverhranné otvory, procházející zdívem, což svědčí o její původně značně větší výšce. Ačkoli se nedochovalo žádné stavební detaily umožňující datování stavby, lze podle charakteru zdíva soudit na období gotiky. Oteplilo se a ještě rostly houby. Dále jsme se zastavili v Mlýnci (neudržovaný romantický zámek z r. 1884 v místě staršího sídla), u zámku v Lužci (ještě více neudržovaný zámek zdobený barevnými glazovanými taškami, hřebenáči a cihlami). Do rozpaků nás přivedlo narušené tvrziště u Vidhostic (viz Hláška 2007, s. 30). Na dvou místech je tu v pahorku obnažen až 2 m hluboký profil. Na jednom místě je horní vrstva tvořena červenou hlinou, pod ní je vrstva téže hlíny promísená drobnými kousky měkkého bělavého pískovce a oslední vrstva je opět červená hlína. Kulturní vrstva chybí. Na druhém místě jsou v horní vrstvě kousky zmíněného pískovce, v prostřední vrstvě je hlína promísená s uhlíky a byl patrný i zuhelnatělý kus dřeva, poslední vrstva je tvořena hlinou a „rostlými“ propírátky bělavého pískovcového materiálu. Protože nad vrstvou s uhlíky a dřevem není patrné porušení terénu, dostaly se tam patrně recentně, z boku. Na tvrzišti (nikoli v profilu) byl nalezen jediný drobný střípek žlutavé barvy (16. – 18. st.). Úprava okolí pahorku, vydávaná za příkopy, připomíná spíše velmi široké parkány – dvě rovné terasy nad sebou. Na místě byla vyslovena

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí.

Schůze východočeské pobočky KAS proběhla 6. 12. 2007 v prostorách archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové a byl při ní především připraven plán akcí na příští rok. Schůze se budou konat 7. února (výroční), 15. května, 4. září a 4. prosince vždy v prostorách archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové v Gayerových kasárnách. Hlavní akcí pobočky bude 5. dubna v Chrastí připomínka 175. výročí úmrtí královéhradeckého kanovníka Jana Antonína Venuta, autora mnoha vedut českých a moravských měst, vesnic a panských sídel. V 9:30 si připomeneme památku tohoto kreslíře naší země u jeho hrobu na chraštickém hřbitově (na severovýchodním okraji Chrastí, cca 15 minut pěšky od vlakového nádraží a centra obce), následovat by měl malý seminář v Chrastí. Všechny zájemce o dílo Jana Antonína Venuta zveme k účasti. Bližší informace podává Jiří Slavík (slavik@pardubice.npu.cz; mobil 724 663675) Ve dnech 16. a 17. srpna se bude konat výlet do severních Čech (Tolštejn, Benešov n. Ploučnic), 27. září výlet do slezského pomezí severně od Broumova a Kladska (Rogowic, okolí Valbřichu, hrad ve Vartě).

Jiří Slavík

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky

Pobočka Praha:

KAS Pobočka Praha, PhDr. Jiří Úlovec, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice.

Pobočka Brno:

Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno – Líšeň.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2008

(vyjde v první dubnové dekádě 2008)

HLÁŠKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2008.

Šéfredaktor Petr Rožmberský, technický redaktor ing. Petr Mikota, redaktor pro internet Petr Beránek (<http://kas.sweb.cz>).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Kopeckého sady 2, 301 56 Plzeň (pmikota@post.cz, nebo rozmber@kar.zcu.cz.)

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Nadačního fondu pro kulturní aktivity občanů města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků